

GERENCSÉR TIBOR

A Magyar Mickiewicz Társaság második évtizede

A MAGYAR MICKIEWICZ TÁRSASÁG a két világháború közötti és a második világháború utáni időszakban fontos szerepet játszott a magyar–lengyel kulturális és – áttételesen – a politikai kapcsolatokban. A lengyel romantika legnagyobb alakjáról elnevezett egyesület működésének első évtizedét korábban már e folyóirat hasábjain bemutattuk.¹ Második közleményünkben a Társaság második világháború alatti és utáni időszakát kívánjuk vázolni.

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN

„A mai világ gyors léptekkel rohan egy történelmi katasztrófa felé...”²

A második világháború kitörése jelentősen megváltoztatta a Társaság működését és célkitűzéseit. Arra a tényre, hogy a magyar–lengyel határt több tízezer menekült lépte át a szeptemberi hadjárat alatt és után, a Társaságnak kész válaszokat kellett adnia és alkalmazkodnia kellett az új viszonyokhoz. Elérkezett a pillanat, amikor gyakorlati tettekre volt szükség a két nemzet barátsága érdekében. A menekültek érkezésével egyre több teendője akadt a magyar adminisztrációnak, s az itt maradók részére biztosítani kellett egy hosszabb távú magyarországi tartózkodás legalapvetőbb feltételeit.

A lengyel ügyek irányítása elsősorban a lengyel követségen folyt. A követség a katonai képviselettel közösen szervezte a lengyel katonakorúak kijuttatását Magyarországról. A szökések iránya előbb Franciaország, majd annak német megszállása után a Közel-Kelet lett.³ Ezekről az akciókról a magyaror-

¹ GERENCSÉR 2010.

² „Świat dzisiejszy pędzi krokiem szybkim ku straszliwej katastrofie dziejowej...” In: ZDZIECHOWSKI 2001. 237.

³ N. N.: Lengyel menekültek Magyarországon a második világháború alatt. Bp., 1946. 24.

szági német apparátus is tudomást szerzett, és hangosan tiltakozott a kormányzat lengyelbarát tevékenysége ellen. A magyar kormánysszervek kényes helyzetben lévén, szigorú rendelkezések kiadására kényszerültek; 1940 nyarán beszüntették a lengyel követség működését. Az evakuáció azonban nem állt meg, irányítását átvette a Lengyel Menekülteket Védelmező Polgári Bizottság, melynek élén Henryk Sławik állt.⁴

A társadalmi szervezetek közül legjelentősebb a Magyar–Lengyel Menekültügyi Bizottság volt, amely a menekültek segélyezésében, ellátásában játszott fontos szerepet. A magyar kormányzat a Belügyminisztérium IX. Szociális Osztályának joghatósága alá rendelte a lengyel menekültek ügyét.⁵ Ezt a kormányhivatalt id. Antall József irányította, akit később a Magyar Mickiewicz Társaság érdemeinek elismeréseként dísztagjává választott.

A Mickiewicz Társaság közvetve és közvetlenül is részt vett a menekültek megsegítésében. Eleinte azért keresték meg az egyesületet több helyről is, hogy eltűnt családtag, ismerős, esetleg katona sorsa után érdeklődjének kapcsolataik révén, vagy éppen a már megérkezett katonák, menekültek szociális helyzetén segítsenek.⁶ A Magyar Mickiewicz Társaság testületileg is kiállt a hazájukat vesztett menekültek mellett, ugyanis 1939 szeptemberében a Magyar–Lengyel Főiskolai Diákszövetséggel, az Országos Magyar–Lengyel Cserkészszövetséggel és a Magyarországi Lengyel Legionisták Szövetségével együtt országos gyűjtést szerveztek, és segítségüket felajánlották a Belügyminisztériumnak.⁷ A lengyel menekülttáborokban speciális tanfolyamokat szerveztek. Ipolyszalkán és Ipolyhídvégen katonai énekkarok alakultak, amelyeket a Mickiewicz Társaság is támogatott.⁸

Noha a kérdéssel foglalkozó irodalom jobbára elhallgatja, korántsem szabad azt hinni, hogy a magyarországi lengyelbarát egyesületek mindegyikében osztatlan örömmel fogadták a sok ezernyi menekültet. A magyar–lengyel baráti társaságok egy része jobbnak látta inkább felfüggeszteni tevékenységét.⁹

⁴ CSOMBOR 1992. 129.

⁵ LAGZI 1975. 17.

⁶ Kollár Kálmán levele Palóczy Edgárnak. 1939. október 4. MTAK Magyar irodalmi levelezés. 4-r. 186. (a továbbiakban: Palóczy leveleskönyve 186.)

⁷ KAPRONCZAY 2009. 56.

⁸ TOKARSKI 1998. 91.

⁹ ANTONIEWICZ 1985. 82.

A Magyar Mickiewicz Társaság azonban továbbra is folytatta tevékenységét, s ebben egyre gyakrabban már a menekültek is részt kértek. A világháborús időkben a források tanulsága szerint a Társaság első felolvasóülése 1939. december 11-én volt. Ezen Lukács György megnyitója után Palóczy Edgár beszélt Lenau Miklósról, a lengyelek barátjáról. Máthéné Lakner Mária Lenau lengyel dalairól értekezett, majd Mányoky Vilma számolt be a párizsi Mickiewicz Múzeumban tett látogatásáról. Kertész János a műsor végén a Társaság új kihívásairól tartott előadást.¹⁰

A Társaság következő évi nagydíjának átadásáról már a fővárosi lengyel nyelvű sajtó is tudósított.¹¹ A Magyar Mickiewicz Társaság 1940. március 11-i ülésén Kollenbach kutatásai alapján a lengyel születésű Orosz Dezsőné beszélt Mickiewicz Maryla Wereszczakówna iránti szerelméről.¹² A cikk külön kiemelte, hogy ezt az előadást olyan könyvek alapján tartotta, amelyeket Lengyelországból kapott. Sziklay János a Pan Tadeuszban lévő szerelmi epizódokról beszélt. Missuray-Krúg Lajos Mickiewiczet dicsőítő költeményeit olvasta fel. Ezután átadták a Mickiewicz emléklapoktet Lukács Györgynek és Palóczy Edgárnak.

A *Wieści Polskie* fenti cikke kitért Kertész Jánosra, az egyesület titkárára, aki – mint írták – kilenc Lengyelországról szóló magyar nyelvű könyv szerzője és számos cikk írója volt már ekkor. *Hazátlanok* címmel írt könyvet a magyarországi lengyel menekültekkel készült interjúi alapján. Kertész elmondta, hogy a Magyar Mickiewicz Társaság mindig azon volt, hogy a két ország közötti kapcsolatokat szorosabbra fűzze. A Társaság célkitűzései közé tartozott, hogy a lengyel nemzetnek segítsen abban, amiben tud, hiszen volt idő, amikor a magyarok voltak bajban és akkor a lengyelek segítettek. A Társaság többek között a magyar nyelv megismerését is segítette a menekültek körében.

Az egyesület 1940. május 27-én választmányi ülést tartott, amelyen felolvasták Palóczy Edgár lemondó levelét. Megpróbálták marasztalni a távozó főtitkárt, de az elfoglaltságaira hivatkozva nem változtatta meg döntését.¹³

¹⁰ Meghívó a MMT december 11-én tartandó felolvasó ülésére. 1939. december 1. = Palóczy leveleskönyve 186.

¹¹ Wśród węgierskich przyjaciół Polski. In: *Wieści Polskie*. II (1940) 29. sz. (március 16.) 4.

¹² Az előadás szövege megjelent nyomtatásban is. Orosz Dezsőné: Mickiewicz Ádám, az ember és a költő. = *KERTÉSZ* 1943. 5–8.

¹³ A MMT levele Palóczy Edgárnak. 1940. május 31. = Palóczy leveleskönyve 186.

A Társaság október 7-én emlékezett meg tragikus hirtelenséggel autóbal-esetben elhunyt tagjáról, Pethő Sándorról.¹⁴ A bevezetőben Lukács György mutatta be Pethő munkásságát. Ezt követően Katona Jenő, a Magyar Nemzet munkatársa és a Jelenkor folyóirat szerkesztője – az elhunyt jóbarátja – beszélt az újságíróról, aki kényes politikai problémákról sem félt írni. Kertész János Pethő szerepét az ifjabb Andrassy gróféhoz hasonlította, mivel az újságíró halála előtt az államférfi életrajzán dolgozott. Pethő történész és újságíró, a Magyar Nemzet felelős szerkesztője, korábban külügyminisztériumi titkár, gróf Andrassy és a lengyelek barátja volt. Publicisztikai munkájában rendszeresen megemlékezett a lengyelekről, ezért választották be a Magyar Mickiewicz Társaságba.

Az Otthon Írók Körében 1940. december 9-én került sor a Társaság legközelebbi felolvasó ülésére. Ezen Csorba Tiborné, Bevilaqua-Borsodi Béla és Tábory Kornél tartottak előadásokat.¹⁵

A Magyar Mickiewicz Társaság 1941. február 10-én tartotta következő ülését, melyen Stanisław Vincenz tartott előadást Dante és Mickiewicz címmel. Őt követte Kazimierz Roupert krakkói egyetemi tanár, aki a fagyöngy kultúrájáról beszélt.¹⁶ Értekezését a lengyelül nem tudóknak magyar tolmácsolásban is felolvasták. Az előadó Adam Mickiewicz három olyan művét is felolvasta, amely a fagyöngyről szólt. A három művet Strassburger, Sziklay és Kertész István fordította le, előbbi németre, utóbbi kettő magyarra. Farkas László ezután Ady Endre lengyel témájú verseit ismertette. Missuray-Krúg Lajos és Palasovszky Béla fiatal magyar költők is bemutatkoztak az esten, Palasovszky Schubertről és Chopinről írt versei nagy tetszést arattak. Kertész János vezetésével a Magyar Mickiewicz Társaság ekkor egy Chopin estet is rendezett. A kulturált szórakozás mellett a Társaság a lengyel menekült írók számára is bemutatkozási lehetőséget biztosított, hogy a magyar közönség megismerje verseiket.¹⁷

Lukács György elnöklete alatt ismét az Otthon Írók Körében rendeztek március 3-án irodalmi estet, ahol először Supka Géza beszélt a lengyel nőkről,

¹⁴ Aleksander Pethő. In: *Wieści Polskie*. II. (1940) 118. sz. (október 10.) 4.

¹⁵ A Magyar Mickiewicz Társaság 1935–1945. évi működése. In: *Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata*. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

¹⁶ Az előadás szövege megjelent nyomtatásban is. Roupert, Kazimierz: *Fagyöngy*. In: *KERTÉSZ* 1943. 19–22.

¹⁷ *Polskie życie kulturalne na Węgrzech*. In: *Wieści Polskie*. III (1941) 19. sz. (február 13.) 4.

kiemelve a lengyel nemzet nagy női egyéniségeit. Aztán Orosz Dezsőné tartott előadást *Grammatica Poetica* címmel. Sármándi Sándor Krasińskit és Madáchot hasonlította össze, majd Kertész István beszélt Tuwimról és verseiről, ezenkívül felolvasta Daloló sas című versét, amit Mickiewicz emlékének ajánlott fel.¹⁸

A Társaság éves közgyűlését az Otthon Írók körében 1941. március 24-én tartotta meg.¹⁹ Ez volt az első alkalom, hogy nem osztották ki a Társaság nagydíját. Ugyanezen a napon az egyesület közbenjárására a kassai rádióban hangzott el műsor Mickiewiczről.²⁰

Egy héttel később, 1941. március 31-én ismét ülést szerveztek az Otthon Írók Körében, este 7 órától, ahol először Horváth Béla olvasott fel verseket.²¹ Utána Bevilacqua-Borsodi Béla Az 1846-os év és Petőfi költészete címen értekezett, majd Kertész János Sienkiewicz születésnapja alkalmából tartott beszédet.²²

Ezután a Társaság működésében egy majdnem másfél éves szünet következett, aminek okairól nincs tudomásunk. Talán Jugoszlávia 1941. április 11-i megtámadása, majd az ország június 27-i belépése a második világháborúba okozhatták, hogy 1941 márciusa és 1942 decembere között mindösszesen egy rendezvényről maradtak fenn források. Csapláros István tanulmánya szerint 1942 januárjában a visszacsatolt Nagyváradon, a Szigligeti Társaság meghívására tartott előadást a Mickiewicz Társaság.²³

A *Wieści Polskie* 1942. december 18-i száma Mickiewicz kultusza Magyarországon címmel egy terjedelmes cikket közölt a költő hazai fogadtatásáról, melyben ismertette a nevét viselő társaság célkitűzéseit és múltjának fontosabb részleteit is.²⁴ Ennek apropóját az adta, hogy Kertész János Mickiewicz Ádám emlékezete Magyarországon címmel brosúrát adott ki. A cikk ismertet-

¹⁸ *Polskie życie kulturalne na Węgrzech*. In: *Wieści Polskie*. III (1941) 29. sz. (március 8.) 4.

¹⁹ A Magyar Mickiewicz Társaság 1935–1945. évi működése. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B–1–h, II. sor 5633–331. (64. d.)

²⁰ KERTÉSZ 1941. 15.

²¹ Zebranie Towarzystwa im. Adama Mickiewicza. In: *Wieści Polskie*. III (1941) 38. sz. (március 29.) 4.

²² Az előadás szövege megjelent nyomtatásban is. Kertész János: Sienkiewicz Henrik születésének és halálának évfordulója. In: KERTÉSZ 1943. 13–17.

²³ CSAPLÁROS 1971. 144.

²⁴ Kult Mickiewicza na Węgrzech. In: *Wieści Polskie*. IV (1942) 151. sz. (december 18.) 2.

te röviden Kertész János művének szerkezetét és dicsérte a Társaság lengyel-barát kezdeményezéseit.

A Mickiewicz Társaság 1943 tavaszán Egerben a helyi lakosság számára koncertet szervezett, amelyen magyar és lengyel közönség vett részt, mivel a városban volt egy polgári és egy katonai menekülttábor is. A dalokat az egri tiszti és a budapesti akadémiai kórus adta elő.²⁵

Az Otthon Írók Körében 1943. március 25-én került sor legközelebb ülésre. Ekkor Lukács György, Witold Łuczyński, Adam Herman, Wanda Dziebowska, Noszti Elza és Zdzisław Antoniewicz működött közre.²⁶

A Társaság 1943. május 6-án a Fészek Klubban lengyel és magyar közönség előtt, többek között Rubinyi Mózes, a PEN Klub tagja, Istók János, a Bem-szobor alkotója, valamint Bardócz Árpád és Farkas László írók jelenlétében tartotta ülését. Lukács György elnök és Sziklay János, a Pan Tadeusz fordítója üdvözölte a megjelenteket. Az első előadást Bevilacqua-Borsodi Béla tartotta Krúdy és a lengyelek címmel. Ezután az ifjú művésznő, Antall Edit játszott a zongorán Liszt Szerelmi álmom című szerzeményét. Tadeusz Fangrat Ady fordításait adta elő; a Szeretném, ha szeretnének, az Ócska konflisban és az Egyedül a tengerrel című alkotásokat hallhatták a jelenlévők. Az előadó olvasta a magyar szöveget, míg Wanda Dziebowska a lengyel verziót szavalta. Végül az amerikai függetlenségi háborúban való lengyel–magyar részvételről Tábori Kornél tartott előadást. Az 1943-as év első harmadában ez volt az egyik legjobban sikerült rendezvénye a Társaságnak.²⁷

A Magyar Mickiewicz Társaság 1943. június 6-án vasárnap, délelőtt 11 órakor az Otthon Írók Körében, az Erzsébet körút 49. szám I. emeletén tartotta következő rendezvényét.²⁸ Lukács György bevezető szavaiban a lengyel–magyar barátságról beszélt, majd a híres költőnő, Kazimiera Iłakowiczówna olvasta fel német nyelven Emlékeim²⁹ című alkotását. Ebben Kolozsvárt idézte meg, azt a helyet, ahol a második világháború alatt tartózkodott. Ezután a Mai Nap munkatársa, Parragi György tartott magyar nyelvű előadást a Balti-

²⁵ BUDZIŃSKI 2000. 406.

²⁶ A Magyar Mickiewicz Társaság 1935–1945. évi működése. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

²⁷ Zebranie Węgierskiego Towarzystwa im. Adama Mickiewicza. In: Wieści Polskie. V (1943) 58. sz. (május 14.) 4.

²⁸ Komunikaty. In: Wieści Polskie. V (1943) 68. sz. (június 6.) 4.

²⁹ Moje wspomnienia.

tengertől a Fekete-tengerig címmel. Ebben az aktuális közép-európai politikai helyzetről beszélt. Gyóni Géza Csak egy éjszakára című költeményét Reznics Mária adta elő. A folytatásban Hortobágyi Erzsébet énekelte el a budapesti zeneszerző, Szily-Kováts László két dalát. Az első dal, a Ha volnék az éjszaka, a második egy Horthy-induló volt. Utóbbiban közreműködött a bariton Juni József is. Elhangzott még Kacsóh Pongác egy betétje a Gül Baba operából, a János vitéz és egy Arady Aladár dal is. Az éneket Kanitz Gézáné kísérte. A meghívottak és a Társaság tagjai közös ebéden vettek részt, amelyen Kertész János látta el a házigazda szerepét.³⁰

A Magyar Mickiewicz Társaság egyik legsikeresebb vidéki vándorgyűlésére 1943. október 17-én, vasárnap délelőtt került sor Esztergomban.³¹ Az ünnepségre különvonattal utaztak a Társaság tagjai Budapestről. Részt vett a gyűlésen az egyesület elnöke, Lukács György nyugalmazott miniszter, Sziklay János, Miklóssi Ferdinánd Leó feleségével, Kovács-Karap Ernő, vitéz Falvai Dezső, Gatlu Róbert és Medgyas István. Lengyel részről többek között a Polgári Bizottság képviseltében Henryk Ślawik, Zbigniew Załęski, a budapesti Lengyel Intézet vezetője, Stanisław Lask tiszteletes, Danuta Bleicherówna és Roman Michalski, a Wieści Polskie szerkesztője jelent meg. Számos menekült is érkezett a rendezvényre különböző polgári és katonai táborokból. Az ünnepi rendezvénysorozat 10 órakor, a Vízivárosi templomban megtartott szentmisével kezdődött. Ezen részt vett Etter Jenő, Esztergom városának polgármestere is. Még a templom előtti tér is megtelt lengyel és magyar hívőkkel. A prédikáció lengyelül és latinul hangzott el, amit Stanisław Łaski tartott. Az ipolyszalkai tábor kórusa Jan Walter kapitány vezetésével lengyel egyházi dalokat énekelt, melyeket a Gaude Mater Poloniával vezettek be. A templomi ünnepség az Isten, ki Lengyelhont³² című lengyel dallal és a magyar himnusszal fejeződött be. Ezután a Duna menti sétányon gyűltek össze Sobieski emlékművénél, melyet a lengyel internáltak Kazimierz Morvay vezetésével megkoszorúztak. A Magyarországi Lengyel Legionisták képviselőjében Miklóssi Ferdinánd Leó mondott rövid beszédet, mely után mindkét ország him-

³⁰ Z Węgierskiego Towarzystwa im. A. Mickiewicza. In: Wieści Polskie. V (1943) 74. sz. (június 20.) 4.

³¹ Węg. Towarzystwo im. A. Mickiewicza na sesji wyjazdowej w Esztergomie. In: Wieści Polskie. V (1943) 43. sz. (október 15.) 8.

³² Boże, coś Polskę...

nusztát elénekelték. Déli 12 órakor a város Széchenyi termében Frey Vilmos esztergomi képviselő nyitotta meg a Magyar Mickiewicz Társaság ülését.

Lukács György magyar nyelvű referátumát tolmácsok fordították lengyelre. Ebben az elnök kiemelte, hogy a két ország közös határa mindkét nép számára a békét jelenti, amire történelmi példákat hozott fel. Hangsúlyozta, hogy a második világháborúban sem változtak a magyarok érzelmei a lengyelek iránt, s a magyarság abban kíván segítő kezet nyújtani, hogy a lengyelek szenvedéseiket lehetőleg elfelejtsék. Etter Jenő lengyel nyelven mondott beszédet, mivel amióta menekültek tartózkodtak a városban, megtanulta a nyelvüket. Bevezetőjében üdvözölte a megjelenteket és a Mickiewicz Társaságot. Ezután Kertész János a világháború alatti lengyel–magyar kulturális kapcsolatokról beszélt. Ezt az előadást Kovács-Karap Ernő fordította lengyelre. Az utolsó beszédet Henryk Sławik, a lengyel menekültekkel foglalkozó Polgári Bizottság vezetője mondta, aki megköszönte a Társaságnak és a városnak az ünnepély rendezését. Etter Jenő polgármesternek külön megköszönte mindazt, amit az Esztergomban és környékén élő menekültekért tett. Az ünnepséget Jan Walter kapitány ipolyszalkai tiszti kórusának előadásai kísérték. Elénekelték többek között Szopski Jelszavát³³, Wallek-Walewski Szerenádját³⁴, Lachman Mazuráját³⁵, Dunicki Katonadalát³⁶ és Moniuszko Katonaénekét.³⁷ A szünetben Danuta Bleicherówna Tadeusz Szantroch Magyarország³⁸ című versét adta elő.

Az ülés után a meghívottak Esztergom egyik éttermében ebédeltek, ahol Etter Jenő, Kopács Jenő és Henryk Sławik mondtak pohárköszöntőt a lengyel–magyar barátságra.³⁹ Az ünnepség utáni napokban Sobieski esztergomi emlékművénél, ahol a Magyar Mickiewicz Társaság koszorúkat helyezett el októberi vándorgyűlése alkalmával, a lengyel tiszthelyettesek díszőrséget álltak.⁴⁰

³³ Hasło.

³⁴ Serenada.

³⁵ Mazura.

³⁶ Piosenka żołnierza.

³⁷ Pieś żołnierza.

³⁸ Węgry.

³⁹ Sesja wyjazdowa Węgierskiego Towarzystwa im. A. Mickiewicza w Esztergomie. In: *Więści Polskie*. V (1943) 56. sz. (november 14.) 4.

⁴⁰ Echa uroczystości w Esztergomie. In: *Więści Polskie*. V (1943) 57. sz. (november 17.) 8.

A Magyar Mickiewicz Társaság 1943 novemberében a kőbányai lengyel kolónia részére felolvasásokat rendezett. Az elsőre ezek közül november 21-én került sor a Lengyel Házban. Ezen Lukács György, Miklóssi Ferdinánd Leó és Kovács-Karap Ernő beszélt a Magyarországon élő lengyelségről. Az ülés végén a Társaság titkára, Kertész János megköszönte Wincenty Danko tiszteletesen, hogy a termet rendelkezésükre bocsátotta, majd Władysław Chowaniec, a lengyel templom vikáriusa köszönte meg a megjelentek nevében a Társaság előadását.⁴¹

A Magyar Mickiewicz Társaság az Otthon Írók Körében 1943. november 23-án Nyáry Albert emlékülést rendezett. Jelen volt többek között Nyáry Gyula, az ünnepelt testvére, Hankiss János, az Oktatási Minisztérium titkára, a Magyarországi Lengyel Legionisták Szövetségének vezetője, Miklóssi Ferdinánd Leó, Csorba Tibor, Csapláros István magyar–lengyel kutatók és a vilnai korábbi magyar lektor, Szabó Dénes. Lengyel részről a Polgári Bizottság tagja, Stefan Filipkiewicz, a magyarországi lelképásztörök vezetője, Piotr Wilk-Witosławski, lengyel újságírók és költők látogattak el a rendezvényre. Lukács György elnök és Sziklay János alelnök nyitották meg a rendezvényt, s üdvözltek a vendégeket. Czettler Jenő tartott előadást először Nyáry Albertről, a sokoldalú személyiség lengyelbarátságáról, ami nemcsak szavakban, hanem tettekben is megnyilvánult. Ahogy Czettler mondta: „Nyáry nem csak írta a történelmet, hanem formálta is.” Utána gróf Csáky Alfonz olvasta fel vázlatát a báró életéről. Ezt követte Zbigniew Załęski, a budapesti Lengyel Intézet igazgatójának magyar nyelvű beszéde, amit Zdzisław Antoniewicz fordított lengyelre. Az ülés végén Sziklay János köszönte meg az előadásokat és a vendégek részvételét. A rendezvény után kötetlen beszélgetés vette kezdetét, amelyen Kovács-Karap Ernő volt parlamenti képviselő, Stefan Filipkiewicz, Jan Niwiński, Zdzisław Antoniewicz és Jan Blum voltak jelen.⁴²

A Társaságnak 1944. január 10-én volt éves közgyűlése, amelyet Lukács György nyitott meg.⁴³ Ezen a jövő programjairól egyeztettek. Kertész János a nehéz körülmények ellenére sikeresen megszervezett programokról számolhatott be, valamint arról, hogy a Társaság segíti a Magyarországon tartózkodó

⁴¹ Kronika. In: *Więści Polskie*. V (1943) 61. sz. (november 26.) 8.

⁴² *Węgierskie Towarzystwo im. Adama Mickiewicza ku czci ś. p. barona Alberta Nyáry*. In: *Więści Polskie*. V (1943) 64. sz. (december 3.) 7.

⁴³ KORKOZOWICZ, Jan: Titkos tevékenységem. In: *Menekült-rapszódia*. Szerk.: Szenyán Erzsébet. Bp., 2000. 467–468.

fiatal lengyel költőket. A jövő tervei közt vidéki vándorgyűlések szervezését említette, mely négy területen érintette volna a lengyel–magyar kapcsolatokat. A történelmi kérdéskört Divéky Adorján professzorral, az irodalmi, sajtó és gazdasági kérdéskört pedig Zilahy Lajos költőre kívánták bízni. Megemlítette, hogy a Társaság főtítkára, Bevilacqua-Borsodi Béla gyűjtést szervezett a balatonboglári iskoláskorúak részére.⁴⁴

Pár héttel később, 1944. február 5-én ismét vándorgyűlést szervezett az egyesület, ezúttal Egerben, a Kaszinó helyiségében. Itt az elnöki megnyitót Lukács György tartotta, majd Fleszar őrnagy beszélt a lengyelek és a Magyar Mickiewicz Társaság kapcsolatáról. Az előadások között több zeneszám is elhangzott, így például a jelenlévők több Moniuszko dalt is hallhattak. Jócsik Lajos a magyar–lengyel barátság erkölcsi alapjairól tartott előadást, majd utána Zbigniew Załęski beszélt. A programot lengyel dalok zárták.⁴⁵

Az Otthon Írók Körében 1944. február 21-én tartották a Magyar Mickiewicz Társaság következő rendezvényét.⁴⁶ Lukács György üdvözlő beszéde után Jócsik Lajos szerkesztő olvasott fel a lengyel–magyar barátság morális alapjairól. A történelmi múlt felidézésével arra a megállapításra jutott, hogy a magyar–lengyel barátság kialakulásának egyik fő oka a szabadságért való folytonos küzdelmek voltak. Ezt követték Waldapfel József műfordításai, mivel magyarra fordította Rej Állatkertjét⁴⁷, Mickiewicz egyik alkotását a Krími szonettek közül, Ujejski Utolsó strófáját⁴⁸, illetve Hłakowiczówna egyik emigrációs költeményét, az Emlékezni fogunk⁴⁹ címűt, valamint Tadeusz Fangrat alkotását, a Nagymama halálát.⁵⁰ Waldapfel utolsóként egy Konopnicka mesét olvasott fel. Csapláros István a magyarországi lengyel táncokról beszélt. A program végén Kertész János Mickiewiczet olvasott fel magyarul; a fordítást Boba Imre készítette el.⁵¹

Ez az utolsó program, melyre törvényes keretek között kerülhetett sor, 1944. március 19. után ugyanis már nem folytathatta a Társaság működését,

⁴⁴ Imprezy budapeszteńskie. In: Tygodnik Polski. 1944. január 23. 16.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Z Węg. Towarzystwa im. A. Mickiewicza w Budapeszcie. In: Wieści Polskie. VI (1944) 26. sz. (március 3.) 7.

⁴⁷ Zwierzyniec.

⁴⁸ Ostatnia strofa.

⁴⁹ My będziemy wspominać.

⁵⁰ Śmierć babki.

⁵¹ Z zebrań budapeszteńskich. In: Tygodnik Polski. 1944. március 19. 16.

mivel a németek mindenféle lengyelbarát mozgalmat üldöztek.⁵² A lengyel menekülttáborok feletti irányítást átvették a németek. Fel kellett számolni az addig rendszeresen tartott lengyel–magyar irodalmi esteket, kulturális összejöveteleket, mert a lengyelekkel szimpatizáló magyarokat is üldözték. A Magyar Mickiewicz Társaság számára az elkövetkezendő egy év a borzalmak időszaka volt. Többen vállaltak szerepet az ellenállásban, így Miklóssi Ferdinánd Leó, akit hamarosan a Gestapo letartóztatott, s id. Antall Józseffel egy börtönben raboskodott.⁵³ Palóczy Edgárt a Gestapo ölte meg 1944-ben.⁵⁴ Bajcsy-Zsilinszky Endrét halálra ítélték, és 1944. december 24-én Sopronkőhidán kivégezték. Kertész Jánost, aki szintén bűjtatott, szöktetett lengyeleket, 1947-ben találták meg egy füzesabonyi tömegsírban.⁵⁵

Nagy áldozatot hozott a Magyar Mickiewicz Társaság a fasizmus alatt, tetteiket viszont nem felejtették el, s azokat még Lengyelországban is számon tartották.⁵⁶ A háború befejeztével viszont egy újabb fejezet nyílt a Társaság történetében, az új idők pedig új kihívások elé állították az egyesületet.

1945-TŐL A MEGSZŰNÉSIG

*„Politikai helyzetünk a legveszélyesebb, amit el lehet képzelni;
két hatalmas és szörnyű óriás között állunk...”⁵⁷*

A Magyar Mickiewicz Társaság tagjai a német fegyveres erők kiűzése után egy rendkívül nehéz és gyászos éven voltak túl. Az ország 1944. március 19-i német megszállása után működésüket közel egy évig fel kellett függeszteni, és senki sem tudta, mi fog következni akkor, amikor megérkezik a Vörös Hadserg.

⁵² PORCSALMY 1979. 65.

⁵³ ANTONIEWICZ 1985. 77.

⁵⁴ A MMT levele a belügyminiszternek. 1945. augusztus 21. In: A Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

⁵⁵ Kertész János dr. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 2.

⁵⁶ Lengyel lap beszámolója a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 1. sz. (január 31.) 8.

⁵⁷ „Nasza sytuacja polityczna jest najniebezpieczniejsza, jaką wyobrazić sobie można; stoimy sami między dwoma potężnymi i groźnymi kolosami...” In: ZDZIECHOWSKI 2001. 215.

A Társaság célkitűzései szükségszerűen megváltoztak a háborús időkhöz képest. A kulturális, irodalmi és történelmi kapcsolatok ápolására volt szükség akkor, amikor azokat a két ország közötti államközi egyezmény nem szabályozta.

Az egyesület 1945 tavaszán hozzálátott sorainak újjászervezéséhez. Művészek és előadók részvételével már 1945 tavaszán lengyelországi utat terveztek, ennek sikerességéről azonban nincs információ.⁵⁸ A munkát nehezítette, hogy a régi tagság aktív részének jó néhány tagja nem élte túl a második világháborút, ráadásul az ügyvezető elnök, Lukács György is betegeskedett⁵⁹, így egy időre Aggházy Kamill látta el az elnöki tisztséget.⁶⁰

A bizonytalanság és a mindennapi élet nehézségei miatt ünnepekre és megemlékezésekre az 1945-ös év során a szokottnál ritkábban került sor. Csupán két adatot találunk a Társaság tevékenységét illetően. A grünwaldi csata 535. évfordulója alkalmából 1945. július 15-én emlékülést tartott a Magyar Mickiewicz Társaság, amelyen Parragi György újságíró, a Magyar Nemzet munkatársa emlékezett meg. Parragi pár hónappal azelőtt még Mauthausenben volt, mivel a németek antifasiszta publikációs tevékenysége miatt elhurcolták, de sikerült épségben hazatérnie. Utána Roman Michalski beszélt, aki a megszállás előtt a *Wieści Polskie* című lengyel nyelvű budapesti újságnál dolgozott.⁶¹

A következő rendezvény egy felolvasóülés volt augusztus 14-én a Fészek Klubban. Ezen Csorbáné Millerówna Hanka adott elő *Magyarok a lengyel tükörben* címmel, majd ezt követően Csapláros István beszélt a magyar konyha lengyel ételeiről. Előadásukat társas vacsora követte azon menekültek tiszteletére, akik hazautazhattak Lengyelországba.⁶²

Könyvmegosztás formájában, magyar és lengyel nyelven többször is megjelent már 1945-től kezdve folyóiratuk, a Magyar-Lengyel Kurír. A Társaság és az újság a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium anyagi támogatását élvezte.

⁵⁸ A VKM tájékoztatása a KÜM részére a magyar–lengyel kulturális kapcsolatok helyzetéről. In.: GÖNYEI 1988. 494.

⁵⁹ Magyar–Lengyel Kurír. XXIII (1946) 10. sz. (november 30.) 5.

⁶⁰ A MMT levele a belügyminiszternek. 1945. augusztus 21. In: A Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

⁶¹ A Magyar Mickiewicz Társaság 1935–1945. évi működése. In: A Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

⁶² Uo.

A háború után ismét megnyitotta kapuit a németek által bezárt és kifosztott Lengyel Intézet, mellyel a Társaság mindig is jó kapcsolatokat ápolt. Hosszú egyeztetések után a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemmel összefogva kezdte meg működését, gondnokául decemberben Szabó Dénes tanársegédet nevezték ki. Feladata volt felkutatni és visszaszerezni az Intézet könyvtárát és iratait, de nem járt sikerrel. Lengyel lektor 1945-ben nem volt az egyetemen. A lerombolt Varsóban egyelőre nem működhetett Magyar Intézet, csak Krakkóban.⁶³ Mindez jelzi, hogy a lengyel–magyar kapcsolatok ápolása a háború után komoly nehézségekbe ütközött.

A Társaság első előadó ülését 1946-ban Adam Mickiewicznek szentelte halálának 90. évfordulója alkalmából. Az elnöklő Lukács György bevezetője után Kamocsay Jenő ismertette a költő első magyar életrajzát, majd Supka Géza beszélt Mickiewicz életéről és költészetéről. Március 11-én Csapláros István az 1846-os krakkói parasztlázadás magyarországi visszhangjáról beszélt, Zdzisław Antoniewicz lengyelországi benyomásairól tartott előadást, és Sławomir Rudnik adott elő lengyel népdalokat. A május 3-i lengyel nemzeti ünnep alkalmából Csapláros István, Kováts László és Czettler Jenő tartottak előadásokat. Június 16-án Czettler Jenő elnöklésével Márkus László Jan Ciepliński 25 éves művészi jubileuma alkalmából mondott beszédet. Ascher Oszkár verseket mondott, majd Csapláros István tartott előadást Lengyel művészet a magyar színpadon címmel. Szeptember 12-én Supka Géza elnöklésével Nyáry Albert ügyvezető elnök halálának évfordulója alkalmából Márkus László emlékbeszéde hangzott el, majd Witold Warkaflo Európa kis embere vádol címen értekezett.⁶⁴

A Társaság első nagyszabású rendezvényét 1946 végén tartotta, amikor Henryk Sienkiewicz születésének 100 éves évfordulója alkalmából november 15-én ülést tartott a Fészek Klubban. Az ülésen Czettler Jenő egyetemi tanár elnökölt; a közönség soraiban többek között Jan Bikart budapesti lengyel konzul, a Külügyminisztérium részéről Csordás István minisztériumi osztálytanácsos, a Kultuszminisztérium részéről Balázs János és Apor István miniszterelnökségi osztálytanácsosok jelentek meg. Az elnöki megnyitó után Balogh Éva adta elő Sík Sándor A lengyelekhez című versét. Ezután Sík Sándor költő

⁶³ A VKM tájékoztatása a KÜM részére a magyar–lengyel kulturális kapcsolatok helyzetéről. In.: GÖNYEI 1988. 493.

⁶⁴ A Magyar Mickiewicz Társaság Közgyűlése. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 20.

tartotta meg előadását Sienkiewiczről. Ebben megemlékezett arról a kapcsolatról, ami Mickiewicz és Sienkiewicz között állt fenn, majd ezután részletesen ismertette a trilógia tárgyát és szereplőit, kiemelve Sienkiewicznek jellemfestő erejét. Sík Sándor tanulmánya után lengyel részről Witold Warkalło lengyel nyelven szólt hozzá a témához. Mint elmondta, a *Nobel-díjnál* sokkal *értékesebb* díjat kapott Sienkiewicz a lengyelektől, mégpedig a „*Zsúptető díjat*”. A két remekmű ugyanis behatolt a zsúptetők alá, megtalálta a lengyel tömegek lelkéhez vezető utat.⁶⁵ Szerinte Sienkiewicz szelleme továbbra is él, amit a háború is bizonyított; a lengyel nép ugyanis Quislingek⁶⁶ helyett a „heroici furori”-t⁶⁷ választotta. A hozzászólás után Irena Słomińska saját, lengyel nyelvű verseit adta elő, majd Czettler Jenő bezárta az ülést.

A Mickiewicz Társaság, mint a Magyar–Lengyel Kurír kiadója az újság 1946. november 30-i számában felemelte hangját azok ellen a rendőri intézkedések ellen, melyek akkoriban a repatriálásra⁶⁸ váró budapesti lengyelséget érintették kellemetlenül. Mint írták, több alkalommal vád nélkül őrizetbe vettek lengyeleket – köztük koncentrációs táborokból megmenekült aggasztányokat –, akiknek 1946 karácsonyát a toloncházban kellett tölteniük. A Magyar Mickiewicz Társaság határozottan elítélte ezt a bánásmódot, s aggodalmának adott hangot, hogy a fasizmus gyötrelmes ideje alatt kialakult jó barátságot az ilyen ügyek elrontják.⁶⁹

A Magyar Mickiewicz Társaság 1946. december 7-én a Fészek Klubban ismét előadóülést tartott, melyen Bevilacqua-Borsodi Béla, a Társaság főtitkára értekezett az 1846. évi galíciai parasztlázadról. Az előadás során elhangzott, hogy a magyar vármegyék, a napi sajtó és az irodalom rokonszenvezett ezzel a függetlenedési törekvéssel. Kiemelte: „*Karl Marxot ez a lázadás inspirálta a Lumpen proletariát és a történelmi materializmus megfogalmazására. A lázadás oka ugyanis a Lengyelországban akkor még [az] új burgonyabetegség volt, mely az éhező parasztokat közvetlenül indította lázadásra. Ebből jut Marx arra a gondolatra, hogy a társadalmi mozgalmaknak gazdasági, mate-*

⁶⁵ A Magyar Mickiewicz Társaság ülése Henryk Sienkiewicz emlékezetére. Magyar–Lengyel Kurír. XXIII (1946) 10. sz. (november 30.) 2.

⁶⁶ Quisling, Vidkun (Fyresdal, 1887–Oslo, 1945) norvég katonatiszt, politikus, Hitler kiszolgálója Norvégiában. Quisling neve összeforrt az elnyomó hatalommal való feltétlen együttműködéssel.

⁶⁷ hősiesség düh (latin)

⁶⁸ A lengyel menekültek hazaszállítását nevezték így a második világháború után.

⁶⁹ Tiltakozunk. Magyar–Lengyel Kurír. XXIII (1946) 10. sz. (november 30.) 3.

*riális okai vannak.*⁷⁰ A tanulmányt követően Csapláros István tartott előadást Kościuszko a magyar irodalomban címmel, a lengyel szabadsághős születésének 200. évfordulója alkalmából. Hangsúlyozta, hogy a magyar irodalomban Kościuszko neve szorosan összefügg népével és hazájával. A témához fűződő verseket és prózai betétet Besztercey Mária, Molnár Mária, Horváth Imre és Zdzisław Antoniewicz mondták el magyar és lengyel nyelven.

A Magyar–Lengyel Kurír hasábjain a Társaság egyes tagjai is véleményt formálhattak valamilyen időszerű politikai kérdésben. Lukács György egyszer a lengyel–német határvitában foglalt állást: *„Azok az óriási szenvedések, melyeken a lengyel nép a második világháborúban keresztülment, rendkívül megokoltta teszik, hogy a lengyelek területi kárpótlásban részesüljenek a hitleri Németországtól, amely a második világháború szörnyűségeit rájuk zúdította.*”⁷¹

A lapban megszólaltak aktív politikusok is. Antall József Henryk Ślawikról⁷², Szakasits Árpád az 1944. évi németellenes munkásfelkelésről és a magyarországi lengyelek szerepéről⁷³ írt egy-egy alkalommal.

Mivel az újság két nyelven jelent meg, és folyamatosan közölte a Magyar Mickiewicz Társaságról írt lengyel sajtóvisszhangot, valószínűsíthető, hogy a Magyar–Lengyel Kurírt Lengyelországba is elküldték népszerűsítő, propagandisztikus céllal. Ez mindenképp hasznos lépésnek bizonyult, mivel számra egyre több lengyel lap írt valamilyen tudósítást a Mickiewicz Társaság, vagy a magyarországi menekültek helyzetéről. Ezekben rendszerint megemlékeztek a magyarok háború alatti áldozatkészségéről, és kiemelték a Magyar Mickiewicz Társaság tetteit.⁷⁴

A Társaság 1947-ben először február 21-én tartott előadóülést Czettler Jenő elnöklésével. Az elnöki megnyitó után Gál István A lengyel–angol történelmi

⁷⁰ A Magyar Mickiewicz Társaság előadó ülése. Magyar–Lengyel Kurír. XXIII (1946) 11. sz. (1946. december 31.) 2.

⁷¹ Vélemények a „Visszaszerzett területekről”. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 1. sz. (január 31.) 4.

⁷² Polonia semper fidelis! – id. Antall József Henryk Ślawikról. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 8–10. sz. (október 15.) 4.

⁷³ Szakasits Árpád beszél az 1944. évi tervezett németellenes munkásfelkelésről és a magyarországi lengyelek szerepéről a mozgalomban. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 1. sz. (január 31.) 1.

⁷⁴ Lengyel lap beszámolója a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 1. sz. (január 31.) 8., A lengyel sajtó a Magyar Mickiewicz Társaságról. Uo. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 12.

kapcsolatokról, különös tekintettel Magyarországra címmel tartott előadást. Ebben végighaladt a két nép egész történelmén, rámutatva azokra az eseményekre, amelyek magyar szempontból is döntően befolyásolták a két nemzet sorsának alakulását. Ezután a megjelenésben akadályoztatott Szimonidesz Lajos Magyar–lengyel kapcsolatok a XVII. században című tanulmányát olvasta fel Csapláros István. A tanulmány Moschovinus Polóni Jánossal foglalkozott, aki turóci származású evangélikus volt, lelkeszi képzettséggel. Kivándorolt Lengyelországba, ott felvette az unitárius vallást, s mikor visszatért Magyarországra, eretnekséggel és istentagadással vádolták. Az evangélikus zsinat bűnösnek találta, a világi hatóságok mégsem végezték ki a lengyel–magyar barátságra hivatkozva.

Március 12-én ugyancsak a Fészek Klubban tartott ülést a Társaság Miklóssi Ferdinánd Leó elnökletével. Ezen Nádor Jenő újságíró a magyar és lengyel szabadságharcokról tartott a jelenlévőknek beszámolót. Végighaladt a két ország történelmén és többek között a következőket mondta: *„Piłsudski szocialista módon fogott hozzá az ország és a nép felszabadításához, míg nálunk ugyanakkor alkotmányos vitákkal próbáltak valamit elérni. Piłsudski azonban később egy nacionalista-militarista rendszert valósított meg, megteremtette az ezredesek Lengyelországát.”* – Arról a Piłsudskiról nyilatkozott így Nádor Jenő, akiről pár évvel azelőtt a Társaság még monográfiát is megjelentetett. Ezen a két mondaton tetten érhető, hogy mekkorát fordult a történelem 1939 óta, és hogy mennyire más lett a közhangulat magában a Mickiewicz Társaságban is.

A háború utáni egyesületben viszont kétségkívül pozitív változás volt az, hogy hangsúlyosabb szerepet kaptak a hölgyek. Egy okos lépéssel ebbe a Hölgybizottságba jobbra olyan nőket hívtak meg, akiknek férje hivatalban lévő politikus volt (Szakasits Árpád, Rónai Sándor). Önálló Hölgybizottságot alapítottak a Társaságon belül, ami meglehetősen nagy autonómiával rendelkezett. Többnyire jótékonyági esteket és gyűjtéseket rendeztek a menekültek, illetve a lengyelországi szegény sorsúak javára.⁷⁵

A Magyar Mickiewicz Társaság 1947. április 8-án tartotta évi közgyűlését a Fészek Klubban. A közgyűlésen a lengyel követség képviselőjében Zbigniew Udziela sajtóattasé jelent meg. Az elnöklő Lukács György bevezetőjében rámutatott a magyar–lengyel sorsközösségre és történelmi kapcsolatokra.

⁷⁵ Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 5.

Bevilaqua-Borsodi Béla felvetette annak lehetőségét, hogy a lengyel–magyar együttműködést a Társaságban kiterjesszék más nemzetekre is. Erről a közgyűlés egy szándéknyilatkozatot is tett. Emellett bizottság alakult, melynek feladata volt előkészíteni az 1848–49-es forradalom és szabadságharc centenáriumának ünnepségeit.

Ezután Bieliczki István, a Magyar Mickiewicz Társaság Sportügyi Osztályának vezetője nyilatkozott az egyesület által kiépített sportkapcsolatokról, és arról, hogy a lengyel sajtóban (Trybuna Robotnicza, Naprzód, Ilustrowany Kurier Polski, Dziennik Łódzki, Robotnik, Głos Ludu) milyen visszajelzések jelentek meg a Mickiewicz Társaság sportügyi tevékenységéről. Az ülés végén Wölgyi Nándor olvasta fel a pénztári jelentést, s tolmácsolta a Társaság nehéz anyagi helyzetét, ami kihatott a Magyar–Lengyel Kurírra is. Mint elmondta, a lap munkatársai, a fordítók nem részesültek megfelelő honoráriumban, a szerkesztők pedig még a deficitet is saját zsebükből voltak kénytelenek fedezni.⁷⁶

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc évfordulójára készülve a Magyar Mickiewicz Társaság részéről Lukács György, Miklóssi Ferdinánd Leó, Szimonidesz Lajos és Ungvári Jenő több ízben felkeresték Piotr Szymański budapesti lengyel követet, akivel a centenáriumi munkatervet beszéltek meg. A követ biztosította a Magyar Mickiewicz Társaságot, hogy a maga részéről mindent megtesz a program megvalósításának és sikerének érdekében.⁷⁷

Április 22-én Lukács György elnöklésével a Fészek Klubban ülésezett a Társaság, amelyen Bevilaqua-Borsodi Béla főtitkár az 1871-es párizsi kommun lengyel vértanújáról, Jarosław Dąbrowskiról tartott előadást. Utána Gáldi László egyetemi tanár a magyar és lengyel humanizmus sugárzó erejéről beszélt.⁷⁸

Május 2-án a lengyel nemzeti ünnep alkalmából tartott ülést a Társaság Lukács György elnöklése mellett. Várnai Zseni költőnő bevezető felszólalásában felidézte Zofia Nałkowskával, a Budapesten járt írónővel való találkozását. Elmondta, hogy a lengyel nép büszke lehet arra, hogy írói közül mindössze ketten álltak a háború alatt a németek oldalára, míg Magyarországon

⁷⁶ A Magyar Mickiewicz Társaság közgyűlése. Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 20–22.

⁷⁷ A Magyar Mickiewicz Társaság közgyűlése. Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 27.

⁷⁸ Az előadás szövegét lásd: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 24–27.

sokan bedőltek a „német maszlagnak”. A költőnő ezután két versét mondta el, majd Irena Słomińska adta elő új verseit lengyel nyelven, melyeket Radó György fordításában Várnai Zseni mondott el. Az elnöklő Lukács György ezután Antall József miniszter előadását jelentette be, kiemelve Antall érdekeit a legsötétebb üldöztetések idején.

„Az emberek, éppúgy a népek is tele vannak emlékezéssel – kezdte beszédét Antall József. *Csak azok a népek tudnak felülemelkedni, amelyek kutatva tekintenek a múltba, felfogják a hibák tanulságait, és kiértékelik a nagy tetteket.*” Antall József Lengyelország történeti fejlődéséről beszélt az 1791. május 3-i alkotmánytól az 1795-ös felosztásig.⁷⁹

Az előadás után Szimonidesz Lajos, a Társaság alelnöke kapott szót, aki a lengyel alkotmányosság kezdeteit állította párhuzamba a magyar Habsburg-ellenes függetlenedési törekvésekkel. Beszéde után Lukács György a magyar és a lengyel nép közös szenvedéseiről és harcáról beszélt, majd az ülést bezárta.

A Magyar Mickiewicz Társaság rendezésében június 3-án a Fészek Klub nagytermében lengyel–magyar művészt zajlott. A megjelentek között ott voltak a budapesti lengyel követség és konzulátus tisztviselői, Piotr Szymański lengyel követ, Tadeusz Fangrat követségi titkár, Oskar Kozmiński kereskedelmi attasé, Henryk Kościński konzul. Rajtuk kívül a Magyar Külügyminisztérium is képviseltette magát.

Az estélyt Piotr Szymański lengyel követ beszéde nyitotta meg, aki köszönetet mondott a Magyar Mickiewicz Társaságnak a szervezőmunkáért. Ezt követően Márkus László, a Mickiewicz Társaság alelnöke bevezetőjében a magyar–lengyel barátság jelentőségét méltatta. A műsor elején Kristóf Lajosné szavalt el Szép Ernő Lengyelország, valamint Julian Tuwim Tiéd vagyok és Szélúrfiak hancúroznak című verseit. Utána Jan Trybus operaénekes Moniuszko Halka és Öreg káplár című operáiból adott elő részleteket, majd Votisky Emmy zongoraművésznő Chopin dalokat játszott. Jemnitz Sándor zeneszerző Chopinről, Szymanowskiról és Wieniawskiról tartott előadást. Irena Słomińska saját, lengyel nyelvű verseit mondta el. M. Noszti Elza operaénekesnő Rubinstein Harmat csillog és Jan Gall Piros ajkú leányka című dalait adta elő. Lengyel Gabriella hegedűművésznő Szymanowski Chant de Roxane és Wieniawski Polonaise de Concert című számait játszotta. A zongo-

⁷⁹ A Magyar Mickiewicz Társaság előadó ülései. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 18.

rakíséretet Kály Mária és Lengyel Attila látták el. A műsort Szimonidesz Lajos szavai zárták.⁸⁰

Világosan látszik, hogy a lengyel követség és a Magyar Mickiewicz Társaság kitűnő viszonyban volt egymással, és minden bizonnyal alaptalan az az ÁVO-jelentésben megjelent rágalom, mely szerint a követség nem állt ki a Magyar Mickiewicz Társaság mellett.⁸¹

A Magyar Mickiewicz Társaság ott volt a Magyar–Lengyel Társaság alakuló ülésén 1947. június 13-án az Országház delegációs termében. Örömmel üdvözölték az új egyesület megalakulását: (...) „*a Magyar Mickiewicz Társaság ezt az alakulást a legőszintébb örömmel üdvözli, és meg van győződve arról, hogy az új társaság, mely a legszebb kilátások mellett indul, s amelynek az első és az alakulásnál jelen lévő tagjait nagy százalékban ő maga szolgáltatja, ugyanazokat az érzelmi és reális kapcsolatokat ápolja a felszabadulás és az új alapokon felvirágzó új élet jegyében, amelyeket mi képviseltünk az illegális elmúlt húsz esztendeje és különösen a háború alatt majdnem teljesen magára hagyatottan*”.⁸² Ekkor még senki sem sejtette, hogy hamarosan felsőbb utasításra éppen ebbe az új egyesületbe kell majd beolvadniuk.

Az újonnan megalapított Magyar–Lengyel Társaság tagsága meglehetősen vegyes képet mutatott: elnökké Mihályfi Ernő tájékoztatásügyi minisztert választották meg, de rajta kívül Gerő Ernő, Szentgyörgyi Albert és Erdei Ferenc is a tagok között volt. A Magyar Mickiewicz Társaságból ekkor Csapláros István, Szabó Dénes, Knieszsa István, Bottló Béla és Tadeusz Fagrat lett a Magyar–Lengyel Társaság tagja. A szokásoknak megfelelően az új egyesület táviratban üdvözölte Bierut lengyel köztársasági elnököt.⁸³

Június 30-án Miklóssi Ferdinánd Leó elnöklése mellett tartott ülést a Társaság, melyen a Kultuszminisztérium képviselőjében Nemes József osztályfőnök és Pogonyi Karola jelentek meg. Bóka László államtitkár Bronisław Hubermann hegedűművésztől mondott emlékbeszédet. Besnyő Miklós A

⁸⁰ A Magyar Mickiewicz Társaság művészestje. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 6.

⁸¹ A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának jelentése a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. 1948. február 26. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

⁸² Megalakult a Magyar–Lengyel Társaság. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 5.

⁸³ Bierut, Bolesław (Lublin, 1892–Moszkva, 1956) lengyel kommunista politikus, aki 1947–1952 között volt köztársasági elnök.

magyar és lengyel társadalom fejlődésének párhuzamai címen értekezett. Kifejtette, hogy a két társadalom hasonlóságának oka abban rejlik, hogy gyakran alakult ki politikai kapcsolat a két ország között, s hogy mindkét ország történelmében meghatározó szerep jutott az ott élő idegen nyelvű kisebbségeknek. A fokozódó adóterhek miatt azonban röghöz kötötték a jobbágyságot, mely Magyarországon a hódoltságához, Lengyelországban pedig a felosztásokhoz vezetett. Az előadások után Magyar-Csík Józsefné számolt be lengyelországi tapasztalatairól.⁸⁴

A Magyar Mickiewicz Társaság 1947. július 22-én tartott újabb ülést a Fészek Klubban, annak évfordulóján, hogy 1944-ben a földalatti Lengyel Felszabadító Bizottság ezen a napon kiáltvánnyal fordult a lengyel néphez, meghirdetve a hadsereg és a nép harcát. A követséget Stanisław Findor, a Külügyminisztériumot Mészáros István, a Kultuszminisztériumot Apor István képviselte az ünnepélyen. Szimonidesz Lajos alelnök bevezetőjében kitért arra, hogy a lengyel összeomlás hat esztendeje alatt a Társaság az itt második hazát találó lengyelek mellett állt ki. Csorbáné Millerówna Hanka A magyarság a lengyel tükörben címen tartott előadást. Rajtuk kívül még Maria Jankowska, a Lengyel Könyvtár (Biblioteka Polska) vezetője, valamint a Lengyel Repatriálói Bizottság részéről Zbigniew Grotowski újságíró beszélt.⁸⁵ Végül Zbigniew Kościuszko, a Wieści Polskie volt szerkesztője tartott előadást. A lengyel követség az ünnepen vendégül látta a budapesti lengyel kolóniát a követség épületében.⁸⁶

A lengyel himnusz születésének 150. évfordulóján, 1947 októberében a Magyar Mickiewicz Társaság ünnepi estet rendezett a Fészek Klub nagytermében. Az estélyen Alfred Fiderkiewicz vezetésével megjelent a lengyel követség és konzulátus teljes tisztikara, a Budapesten időző lengyel kereskedelmi delegáció több tagja, a vallás és közoktatásügyi miniszter képviselőjében Basola Zoltán, Pogonyi Karola referens, valamint Kuti Sándor, a Kulturális Egyesületek Szövetségének elnöke. Supka Géza kétnyelvű megnyitója után Alfred Fiderkiewicz követ mondott beszédet, melyet Sándor Éva fordított

⁸⁴ A Magyar Mickiewicz Társaság előadó ülései. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 19.

⁸⁵ A *Biblioteka Polska* a második világháború alatt Budapesten megjelenő könyvsorozat volt, mely biztosítani kívánta a lengyel menekültek legalapvetőbb irodalmi és kulturális igényeit, valamint a magyarországi lengyel nyelvű oktatást segítette.

⁸⁶ A lengyel felszabadulás ünnepe. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 4–7. sz. (július 31.) 15.

magyarra. Ezután Márkus László beszélt a himnusz jelentőségéről, különösen azokban a napokban, amikor a németek körülzárták Varsót, s már nem volt menekvés. A beszéd után Janusz Moszczeński követségi referens a Nemzeti himnuszról a Kościuszko indulóig címmel tartott előadást. Ungvári Jenő fordította le a beszédet, miközben betétdalok hangzottak el hanglemezeiről. Ezután a Szalmás kórus Szabados Zádor vezényletével adta elő a lengyel himnusz magyar és lengyel nyelven. Az ünnepi beszédet Alexits György vallás és közoktatásügyi államtitkár tartotta. Utána a Szalmás kórus kuruc népdalokat adott elő, majd Csapláros István Nincs még veszve Lengyelország a magyar irodalomban címmel tartott előadást. Ezt követően Magyar-Csík Józsefné Magyar nők hódolata a lengyel himnusz iránt címmel mondott beszédet. Közkívánságra újból a Szalmás kórus lépett a pódiumra, és a Köztársaság indulóját adták elő, végül Szimonidesz Lajos záróbeszédében rámutatott a két népsorsközösségre. Az ünnepi estről a budapesti rádió hangfelvételt készített.⁸⁷

A Magyar Mickiewicz Társaság 1947. szeptember 6-án Nyáry Albert alapító ügyvezető elnök halálának évfordulója alkalmából tartott ülést a Fészek Klubban. A közönség soraiban Alfred Fiderkiewicz budapesti lengyel követtel az élen a követség és a konzulátusi tisztviselők több tagja megjelent. A Kultuszminisztérium képviselőjében Pogonyi Karola és Basola Zoltán, a Külügyminisztérium kulturális osztályának képviselőjében pedig Tassy Ferenc osztályvezető jelent meg. Baranski Gyula magyar és lengyel nyelven köszöntötte a megjelenteket, majd átadta a szót Dulin Jenő államtitkárnak, aki emlékbeszédében felidézte az egykori elnök életének legfontosabb mozzanatait. Beszéde után Ungvári Jenő, a Társaság titkára a lengyel ellenállás költészetéről érkezett, a beiktatott verseket Kristóf Lajosné adta elő. Lawrence B. Bevilaqua Horváth washingtoni egyetemi tanár, a Társaság kültagja angol és magyar nyelven köszöntötte a Társaságot. Csapláros István lengyel nyelvű beszédében ismertette a Magyar Mickiewicz Társaság működését, majd Alfred Fiderkiewicz reflektált az elhangzottakra, kiemelve, hogy a háború szenvedéseiből rengeteg jutott Lengyelországnak, s feladatának tekinti ápolni a magyar-lengyel barátságot.

Az ülés után a Fészek Klub kerthelyiségében a Magyar Mickiewicz Társaság vacsorát adott Fiderkiewicz lengyel követ és felesége tiszteletére, amelyen

⁸⁷ A 150 éves lengyel himnusz ünneplése a Magyar Mickiewicz Társaságban. In: Magyar-Lengyel Kurír. XXIV (1947) 8–10. sz. (október 15.) 11–14.

Szimonidesz Lajos mondott pohárköszöntőt: „Azt hiszem, s úgy látom, hogy eddig az egész Mickiewicz Társaságot áthatotta Nyáry Albert szelleme; mi nem nézünk sem jobbra, sem balra és nem a magunk hasznát és előnyeit keressük, nem ezért ápoljuk lengyel testvéreinkkel a barátságot, hanem azért, mert az életünket is rátettük, és ha kell megint rátesszük a meggyőződésünkre, amelyek közé az is odatartozik, hogy az igazságtalanul üldözöttekért akkor is ki kell állni, ha ez nem előnyös, vagy hasznot sem hoz...”⁸⁸

A fenti idézet az utolsó nyomtatott információ a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. A Magyar–Lengyel Kurírnak nem jelent meg következő száma, és már több kiadvány sem látott napvilágot. A Magyar Mickiewicz Társaságot ekkor szőlítették fel, hogy olvadjon be az újonnan alakult Magyar–Lengyel Társaságba. A beolvastás körülményeire a levéltári források világítanak rá.

A MEGSZŰNÉS FOLYAMATA

A Magyar Mickiewicz Társaság megszűnése a levéltári források tanulsága szerint hosszú folyamat volt, melyre az egyesületet és a tagokat vizsgáló sorozatos nyomozások sem találtak ésszerű indítékot.

A második világháborúnak még alig volt vége, de a Társaság már jelentkezett a Belügyminisztériumnál, hogy tevékenységét folytatni kívánja.⁸⁹ Ebben, és az ezt követő beadványokban a vezetőség hangsúlyozta, hogy működése irodalmi és kulturális síkra terjed ki, és semmilyen pártérdek nem befolyásolja. Külön kiemelték, hogy az utolsó évek rezsimjeinek mentalitásától távol tartották magukat. Ezt azzal támasztották alá, hogy a Társaság tagja volt Bajcsy-Zsilinszky Endre országgyűlési képviselő, akit a németek rémuralma ítél halálra. Rajta kívül is voltak mártírijai az egyesületnek, mint például Kertész János volt titkár és Palóczy Edgár egykori főtitkár. Pontos kimutatást viszont nem tudtak adni a tagságról, mert a Társaság irattára a harcokban megsemmisült.⁹⁰

⁸⁸ A Magyar Mickiewicz Társaság ülése – Nyáry Albert emlékezete. In: Magyar–Lengyel Kurír. XXIV (1947) 8–10. sz. (október 15.) 19.

⁸⁹ A Magyar Mickiewicz Társaság levele a belügyminiszternek. Budapest, 1945. július 10. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

⁹⁰ A Magyar Mickiewicz Társaság levele a belügyminiszternek. Budapest, 1945. augusztus 21. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

A Társaság működési engedélyéhez szükség volt Budapest székesfőváros polgármesterének véleményére is, aki ezt 1945 szeptemberében terjesztette fel a belügyminiszternek. Ebben a polgármester megbízottja azt írta, hogy noha az illetékes kerületi adminisztráció nem emelt kifogást a Magyar Mickiewicz Társaság működése ellen, de *„arra való tekintettel, hogy az egyesület alapszabályszerű céljait a már működő Magyar–Lengyel Szövetség, vagy Magyar–Lengyel Egyesület kereteiben is megvalósíthatja, ennél fogva a Társaságnak nevezett egyesületek valamelyikébe való beolvadását javasolja”*.⁹¹

A Társaság beolvasztásának gondolata tehát már 1945-ben megfogalmazódott. A Belügyminisztérium megkapta ezt az állásfoglalást, de tekintettel arra, hogy a Társaság az előző rendszerben véráldozatot hozott, valamint a törvényben és alapszabályában foglaltakat mindig betartotta, a polgármesteri állásfoglalás ellenére 1945-ben engedélyezték további működését.⁹²

A Társaság meghurcoltatása viszont csak ezután következett. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság parancsára 1946 áprilisában felülvizsgálták az egyesületet, mivel a fegyverszüneti egyezmény 15. pontja szerint fel kellett oszlatni minden olyan szervezetet, ami hitlerbarát, vagy fasiszta politikai, katonai, vagy egyéb propagandát folytatott az Egyesült Nemzetek ellen.⁹³ Ezt a felülvizsgálatot 1947 októberében újra elvégezték.⁹⁴ Miután a felülvizsgálat részeként a Belügyminisztérium birtokába jutott a Társaság tagnévsora, megtudták a tagok foglalkozását, lakhelyét, születési adatait és szüleinek neveit, az illetékes belügyminisztériumi osztálytanácsos pedig az egyesület működéséhez szükséges engedély kiadása előtt ÁVO vizsgálatot rendelt el.⁹⁵

A vizsgálat eredménye szerint az ÁVO nyilvántartásában a közel 60 tag közül egyedül Supka Géza országgyűlési képviselő neve szerepelt.⁹⁶ A részletes ÁVO jelentés ugyanakkor a tagok múltja mellett az egyesület működését

⁹¹ Budapest székesfőváros polgármesterének levele a belügyminiszterhez. Budapest, 1945. szeptember 5. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

⁹² A Magyar Mickiewicz Társaság felülvizsgálata. Budapest, 1945. november 15. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

⁹³ A Magyar Mickiewicz Társaság felülvizsgálata. Budapest, 1946. április 2. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

⁹⁴ A Magyar Mickiewicz Társaság felülvizsgálata. 1947. október 25. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

⁹⁵ A Magyar Mickiewicz Társaság felülvizsgálata. Budapest, 1947. december 15. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

⁹⁶ A Magyar Mickiewicz Társaság felülvizsgálata. Budapest, 1948. február 18. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

is vizsgálta.⁹⁷ A nyomozati jelentés számos pontatlanságot tartalmaz; a Bem-szobor felállítását a Mickiewicz Társaság kezdeményezésének vélte⁹⁸, ezenkívül Budapest lengyel utcanéveit is a Társaság tevékenységének tudta be, holott láttuk, hogy az egyesület éppen ezen a területen volt sikertelen.⁹⁹ A jelentés nem hallgatta el, hogy politikai szempontok is érvényre jutottak a Társaság vezetésében, ám helyesen állapította meg azt is, hogy működésüket alapvetően a lengyel–magyar irodalom és művészet terén fejtették ki. A nyomozati anyag elismerte, hogy a Társaság az alapszabályaiban körülírt céljait és működését betartotta, a közrendet és közbiztonságot, valamint a tagok vagyoni érdekeit nem veszélyeztette. A céljai megvalósításához szükséges keret rendelkezésére állt, mivel nemcsak a magyar hatóságoktól, hanem a lengyel követségtől is számíthatott forrásra. Kiemelte viszont az írás, hogy a Társaság vezetőségében helyet foglaló politikusok érdemben nem befolyásolták a szervezet működését, azok viszont, akik az egyesületet tulajdonképpen irányították, *„nem a haladó szellem hívei, s felfogásuk nem minden esetben egyezik a demokratikus felfogással.”*¹⁰⁰ Ezt arra alapozta, hogy a Magyar–Lengyel Társaság vezetése az erők egységesítése céljából javasolta a Mickiewicz Társaság velük való egyesülését. Ez a jelentés szerint a Társaság *„demokratizálását”* jelentette volna. A Mickiewicz Társaság vezetősége, noha az egyesülés kérdésének megbeszélésén nem támasztott ellenvetést, első adandó alkalommal a lengyel követségre ment, és ott a Magyar–Lengyel Társaság erőszakkal történő egyesülési szándékáról tett jelentést. Itt a beszámoló írója ismét kiemelte, hogy a két egyesület közül a Magyar–Lengyel Társaság felelt meg jobban a demokratikus követelményeknek.¹⁰¹ A jelentéshez csatoltak még egy beszámolót, amely a Mickiewicz Társaság befektetésére törekedett. Ebben a következők olvashatóak: *„Bizalmas nyomonkövetésem során megtudtam, hogy az egyesületet egy Rubniczky nevű lengyel vezérkari ezredes irányítja, természetesen*

⁹⁷ A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának jelentése a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. Budapest, 1948. február 26. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

⁹⁸ A Bem-szobor felállítása a Magyar–Lengyel Egyesület kezdeményezésére történt 1934-ben.

⁹⁹ Sem a János-hegyet nem sikerült Sobieski János király-hegynek átnevezniük 1936-ban, sem a Kertész utcát nem sikerült átnevezniük Mickiewicz utcára 1937-ben.

¹⁰⁰ A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának jelentése a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. Budapest, 1948. február 26. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

¹⁰¹ A nyomozás során Bevilacqua-Borsodi Bélát és Ungváry Jenőt kérdezték ki.

*a háttérből. Rubniczky személyével kapcsolatban ellenőrizhetetlen hírek keringenek, így pl. hogy a felszabadulás előtt vagy a kémelhárító osztálynak dolgozott, vagy maga is kémkedett a lengyelek részére. Személye a lengyel követség előtt sincs tisztázva.*¹⁰²

A jelentés a továbbiakban azt részletezte, hogy a lengyel követség tartózkodott állást foglalni a Mickiewicz Társaság ügyében. Ezzel a beszámoló azt sugalmazta, hogy a követség magatartása szokatlan az ügyben, mivel a lengyelbarát törekvéseket mindig támogatni szokták. Mint olvasható, a Mickiewicz Társaság apró kedveskedésekkel igyekezett megnyerni a követet, így például az egyesület nőosztálya a követ feleségének virággal kedveskedett születésnapja alkalmából. A nyomozók kiemelték még, hogy az egyesület működését befolyásolták azok a körök is, amelyek nem akartak visszatérni Lengyelországba.¹⁰³

A fenti információknak valószínűleg nem tulajdonítottak jelentőséget, mivel az ÁVO vezetősége az egyesülettel szemben nem látta indokoltnak megtorló intézkedéseket foganatosítani.¹⁰⁴

Az egyesület tagjai viszont ekkor szembesülhettek azzal, hogy az ÁVO megfigyelése alatt álltak. Valószínűleg arról sem volt elképzelésük, hogy a karhatalom tervez-e lépéseket ellenük. Minden bizonnyal ezért, és a nagyobb baj elkerülése érdekében az egyesület az 1948. május 6-án tartott közgyűlésén autonómiájának teljes fenntartásával tagként belépett a Magyar–Lengyel Társaságba.¹⁰⁵ A Társaságba való belépése után viszont már nem tartott üléseket. A Magyar Mickiewicz Társaság utolsó hivatalos gyűlése tehát 1948. május 6-án volt. Az egyesületi vagyont valószínűleg szétosztották a tagok közt, mivel egy polgármesteri jelentésben azt nyilatkozták, hogy a Társaságnak nincs vagyona.¹⁰⁶

A Magyar–Lengyel Társaság egy évvel később, 1949-ben önként feloszlott. Mivel a Magyar Mickiewicz Társaság autonómiáját megtartva lépett be a

¹⁰² A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának jelentése a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről. Budapest, 1948. február 26. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633-331. (64. d.)

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ A Magyar Mickiewicz Társaság felülvizsgálata. Budapest, 1948. március 4. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633-331. (64. d.)

¹⁰⁵ Jelentés Budapest székesfőváros polgármesterének az egyesületek működéséről. Budapest, 1949. március 31. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

¹⁰⁶ MOL Uo.

Magyar-Lengyel Társaságba, annak megszűnésekor a Magyar Mickiewicz Társaság jogilag még létezett. Feloszlani magától nem kívánt, azt tehát a belügyminiszternek kellett elrendelnie.¹⁰⁷ Ezt egy Kádár János által jegyzett, 1949. december 23-án kiadott belügyminiszteri utasítás tette meg. Ezzel az aktussal a Magyar Mickiewicz Társaságot törölték a működő egyesületek lajstromából. Az egyesület vagyonát zár alá kívánták venni, s ennek fogantatására rendőri erőket is rendelkezésre bocsátottak. Mint említettük, ekkor viszont az egyesületnek már semmi nemű ingó vagy ingatlan vagyona nem volt. A rendelet indoklása jobbára valótlan tényeken alapult, mint például köz- és erkölcsrendészetbe ütköző kártyajáték, csendháborítás, részegeskedés és dorbézolás. Komolytalan vádak egy olyan egyesület ellen, melyben jobbára meglett, idős emberek ültek.¹⁰⁸ A BM rendelet értelmében a VIII. kerületi előjáróság 1950 februárjában oszlatta fel jegyzőkönyvileg az egyesületet.¹⁰⁹

A Társaság nem fellebbezett a döntés ellen, mindenki előtt nyilvánvaló volt, hogy a magyar–lengyel barátság ápolását a megszokott formában tovább nem folytathatják. Az egyesület profilja egyszerűen már nem fért bele az új ideológia keretei közé, s ezzel pont került egy 20 éves Társaság történetének végére.

A TÁRSASÁG KIADVÁNYAI

A történet végén ismerkedjünk meg a Társaság kiadványaival. Minthogy előző közleményünkben a témát csak érintettük¹¹⁰, most az 1945 előtti időszakra is ki kell térnünk. Annál is inkább, mert a publikációk szempontjából ez volt a legtermékenyebb periódus az egyesület életében.

A Magyar Mickiewicz Társaság kiadói tevékenysége a viszonylag szerényebb tanulmányoktól a komoly monográfiákon át a folyóirat megjelentetésig széles skálán mozgott. A Társaság történetét áttekintve megfigyelhetjük, hogy működésében üresjáratok és rendkívül tevékeny időszakok egyaránt voltak. Ennek megfelelően változó intenzitással, terjedelemben és színvonalon

¹⁰⁷ A Magyar Mickiewicz Társaság működésének felülvizsgálata. Budapest, 1949. december 13. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor 5633–331. (64. d.)

¹⁰⁸ Belügyminiszteri rendelet a Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. Budapest, 1949. december 23. In: Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL Uo.

¹⁰⁹ Nagy-budapesti I. ker. Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Ügyosztályának jelentése. Budapest, 1950. március 8. MOL Uo.

¹¹⁰ GERENCSÉR 2010. 198–199.

jelentettek meg munkákat. A monográfiák között voltak gyengébb színvonalú, propagandisztikus jellegűek, de olyanok is, amelyek akár ma is megállnák a helyüket. Ezt alátámasztja az is, hogy a lengyel kritika is méltatta a Magyar Mickiewicz Társaság kiadványait.¹¹¹

Az egyesület működésének kezdeti időszakában csak ritkán találunk a szervezet neve alatt megjelent alkotást. Palóczy Edgár magánkezdeményezésésként 1929 elején indította meg a *Magyar–Lengyel Könyvtár* elnevezésű kiadványsorozatot Woroniecki Korybut Mieczysław herceg életrajzával.¹¹² Ezt a dolgot a poznańi lengyel jubileumi kiállítás nagy díszoklevéllel tüntette ki.¹¹³ A Mickiewicz Társaság újjáalakulása után felkarolta Palóczy vállalkozását, így a lengyel témájú füzetek, bibliográfiák, életrajzok, tanulmányok a Magyar–Lengyel Könyvtárban már a Társaság nevével ellátva jelentek meg.¹¹⁴ Ettől kezdve beszélhetünk az egyesület önálló kiadói munkájáról.

A közös munka első eredménye 1934-ben volt, amikor Kertész Jánosnak megjelent *Hungaria et Polonia* című bibliográfiája, ami a magyar–lengyel kapcsolatokat kutatta.¹¹⁵ A munkát Palóczy Edgár, a Magyar–Lengyel Könyvtár szerkesztőjének előszava vezette be. Ez még csak egy kezdetleges irodalmi összeállítás volt, amit maga Kertész is elismert későbbi komolyabb, 1938-as bibliográfiájában. Mindössze kiindulópont kívánt lenni a lengyel–magyar kutatásokhoz. Anyaga a legrégebbi időktől 1934-ig tárgyalta a két nemzet kapcsolatát. A tételek csoportosítva voltak benne, először a könyveket, majd a cikkeket közölte betűrendes sorrendben. A könyvek ezen belül is csoportosítva voltak bel- és külpolitikai, magyar–lengyel kulturális kapcsolatok, történelem és gazdasági szempontok szerint. A 21 oldalon mintegy 500 tételt talál a kutató. A kötet borítóján fel voltak tüntetve az előkészületben lévő tanulmányok, ezek közül azonban csak Palóczy Lengyel királyok Magyarországon című műve jelent meg.¹¹⁶

¹¹¹ Organizacje filopolskie na Węgrzech. In: Przegląd Polsko-Węgierski, 1939. május 25. 11–12.

¹¹² PALÓCZI Edgár: Woroniecki Korybut Mieczysław herceg. Bp., 1929.

¹¹³ KERTÉSZ János: Palóczy Edgár huszonöt éves irodalmi munkássága. Magyar bibliográfia. 1. szám. Bp., 1935. 10.

¹¹⁴ A Magyar–Lengyel Könyvtár szerkesztője továbbra is Palóczy Edgár maradt. A szerkesztőség a főtítokár lakásán, az V. kerület Széchenyi utca 1. szám IV/5. alatt működött. A Könyvtár főbizománya a Danubia Rt. volt.

¹¹⁵ KERTÉSZ János: Hungaria et Polonia. Magyar–lengyel kapcsolatok bibliográfiája. Bp., 1934.

¹¹⁶ Előkészületben volt VÉGH Jenő: A magyar–lengyel gazdasági kapcsolatok, PALÓCZI Edgár: Lengyel királyok Magyarországon, PALÓCZI Edgár: Magyarok Danzigban, PALÓCZI

Az 1935-ös év kiadványa, Józef Piłsudski életrajzának megjelenését az indokolta, hogy az államférfi azon év május 12-én hunyt el. Lipcsei Steiner Mihály, a lengyel hadsereg századosa és Nemes Erdeős László magyar királyi százados műve 61 oldalon ismerteti az államférfi és hadvezér pályafutását.¹¹⁷ Nemes Erdeős László írt hozzá bevezetőt, melyben arról informált, hogy megírásához Piłsudski tábornagy emlékiratait és Stefan Pomarański lengyel vezérkari őrnagy munkáját használták fel. Az életrajz a kor elvárásaihoz híven meglehetősen elfogult és propagandisztikus lett. A kötet Piłsudski gyermekkorától, az iskolai évein keresztül az első világháborús harcokon és fogságon át kíséri végig a hadvezér életét. A kötet a kor színvonalához képest igényes fotókkal van illusztrálva.

Az 1935-ös évhez jegyezhető fel Palóczy Edgár *Lengyel királyok Magyarországon* című füzeté.¹¹⁸ Az előszóból megtudjuk, hogy a szerző milyen forrásokra támaszkodott, s hogy a mű megjelenését a Magyar Nemzeti Bank is támogatta. A kiadvány mintegy 20 oldalon tárgyalja a lengyel királyok magyarországi kapcsolatait. Ír a Piastokról, a Jagellókról és Sobieskiről. Az értekezés meglehetősen szerény, viszont jó forrásokat használt és a leírtak jó megállapításokat tartalmaznak. Az utolsó oldalon olvasható a Magyar Mickiewicz Társaság ránk maradt legrégebbi tagnévsora.

Szintén 1935-ben jelent meg Olay Ferencnek a lengyel–magyar kulturális egyezményről írt füzeté.¹¹⁹ A Magyar Nemzeti Szövetség anyagi támogatásával megjelent 22 oldalas füzet propagandisztikus céllal taglalja az 1934-i évi lengyel–magyar kulturális egyezmény létrejöttét. Az első világháborút lezáró versailles-i békeszerződésnél kezdi az eseményeket, de kitér más régebbi, közös lengyel–magyar vonatkozású eseményekre is (pl. az 1848/49-es forradalomra és szabadságharcra). Keveset lehet megtudni az egyezmény létrejöttének hátteréről, ehelyett a közös történelmi múlt és a két nemzet testvériségét taglalja. Közli a kulturális egyezmény szövegét és az egyezmény 1935-ig

Edgár: Petőfi első lengyel fordítója. Tervben voltak: Lengyel vonatkozású emlékművek Magyarországon; Lengyel hőseink az 1848/49-i szabadságharcban; A lengyel irodalom története; Magyar–lengyel nyelvtan; Magyar–lengyel szótár; A lengyel barátság a magyar költészetben (antológia); Lengyel nemesi családok Magyarországon.

¹¹⁷ Lipcsei STEINER Mihály–Nemes ERDEŐS László: Piłsudski József. Bp., 1935.

¹¹⁸ PALÓCZI Edgár: Lengyel királyok Magyarországon. Bp., 1935.

¹¹⁹ OLAY Ferenc: A lengyel–magyar kulturális egyezmény és a két nemzet barátsága. Bp., 1935.

megvalósult szerény eredményeit.¹²⁰ Az utolsó oldalon itt is megtaláljuk a Társaság tagnévsorát.

Az 1936-os év kiadványaként Kertész Jánosnak jelent meg egy előadása Lengyelország és az Andrásyak kapcsolatáról.¹²¹ A szerző munkáját segítette, hogy azt átnézte és kiegészítette özvegy Andrassy Gyuláné.¹²² A mindössze 15 oldalas, a szokásos tagnévsort is közlő füzet ifjabb Andrassy Gyula híres, 1915. december 7-én a lengyel kérdésről tartott beszédéről is megemlékezik.

A következő évben jelent meg az egyesület egyik büszkesége, Veress Endre Báthory monográfiája.¹²³ Ez a Magyar Mickiewicz Társaság egyik legimpozánsabb és legterjedelmesebb kiadványa, kis híján 400 oldal, mely a király halálának 350. évfordulójára készült. A kötet megjelenése rendkívül igényes, színes és fekete fehér fényképek, térképek, metszetek és festmények díszítik. A végén név- és tárgymutatót tartalmaz, ezen kívül közli a nyomtatott források jegyzékét. A mű nem történeti, tényfeltáró munka, sokkal inkább egy, a történeti tényeket magába foglaló irodalmi elbeszélés, mely tartalmaz ugyan források által alátámasztott tényeket, azonban vannak benne olyan párbeszéddek is, amiket már kétségtelenül az író fűzött a történethez, mintegy regényesítve azt. Ezzel a szerző olvasmányosabbá, érdekesebbé szeretne volna tenni a művet.

A műfaji sajátosságok miatt a könyv nincs jegyzetelve. Az írás 12 fejezetre tagolódik, melyek a következők: Zborowski Sámuel, Báthory István, Küzdelem egy trónért, A hit dolga, A nagy út, Jagelló Anna, Dancka, Rettenetes Iván, Griseldis, A kardinális, A bölény, Apoteozis. Az utószóban megjegyezte, hogy a könyv a Magyar Mickiewicz Társaság neve alatt jelent meg, de a költségeket a szerző és támogatói – például Hóman Bálint – vállalták. Tervben volt, hogy a művet lefordítják lengyelre is.¹²⁴ A Mickiewicz Társaság elnöksége olyannyira büszke volt erre a kiadványára, hogy egy példányt Ignacy Mościcki lengyel köztársasági elnöknek, egyet pedig Horthy Miklós kormányzónak adományozott.

¹²⁰ A lengyel–magyar kulturális egyezményt 1934. október 21-én írták alá Varsóban, azóta pedig nem volt még elég idő a jegyzékben foglaltak megvalósítására.

¹²¹ KERTÉSZ János: Lengyelország és az Andrásyak. Bp., 1936.

¹²² KERTÉSZ János levele Palóczy Edgárnak. 1936. március 18. = Palóczy leveleskönyve 186.

¹²³ VERES Endre: Báthory István király. Bp., 1937.

¹²⁴ Palóczy Edgár, a Magyar Mickiewicz Társaság főtítkárának jelentése az 1938. április 11-én tartott rendes évi és tisztújító közgyűlés óta történt társulati munkáról, valamint a magyar–lengyel szellemi együttműködés terén végbement eseményekről. In: Palóczy Edgár: A Magyar Mickiewicz Társaság iratai. MTA Kézirattára, Tört. 2-rét, 319/1–2.

Kertész János 1938-ban Horthy Mikós kormányzó lengyelországi útjának visszhangjáról írt.¹²⁵ A témában rejlő hírverés lehetőségét felismerte mindkét ország kormányzata, ugyanis megjelenését magyar és lengyel anyagi támogatással sikerült biztosítani.¹²⁶ A műből értesülünk arról a páratlan fogadtatásról, melyben a kormányzó részesült 1938 februárjában.

Szintén 1938-as kiadású Julian Tuwim *Hetedik Ősz* című kötetének műfordítása Bardócz Árpád tollából.¹²⁷ A fordító bevezetőjében ismerteti Tuwim pályafutását, költészetét, kiemeli, hogy ez az első magyar Tuwim-fordítás. A költő 49 versét ültette át magyarra, mintegy 80 oldal terjedelemben. Bardócz Árpád a kötet végén címszavakban ismerteti a szerző életművét, végül pedig saját könyveinek listáját olvashatjuk.

Kertész János második lengyel tárgyú bibliográfiája 1938-ban jelenik meg.¹²⁸ Ez a gyűjtemény a Magyar Mickiewicz Társaság neve alatt, de már a Lengyel Intézettel közös vállalkozásban jön létre. A lengyel és magyar kultuszminisztérium anyagilag is segíti. A 94 oldalas bibliográfiai anyagot Zbigniew Załęski, a Pázmány Péter Tudományegyetem lektorának, a budapesti Lengyel Intézet igazgatójának előszava vezeti be. Az anyag Horthy Miklós lengyelországi utazásának visszhangjával zárul. Különösképp az első világháború utáni lengyel–magyar összeköttetésekre nézve hasznos. Divéky Adorján lengyelországi kutatásával segítette a gyűjtemény létrejöttét.

Nyáry Pál írása az Anjouk lengyelországi kapcsolatairól ugyancsak 1938-ban látott napvilágot.¹²⁹ Palóczi Edgár előszava vezeti be, melyben Kassa visszacsatolásának ürügyén „magyar feltámadásról” beszél, és Horthy Miklós kormányzót, valamint Ignacy Mościcki köztársasági elnököt élteti. A Magyarország Istenétől kéri, hogy a közös lengyel–magyar határ létrejöhessen. A mű 1301-től, az Árpád-ház kihalásától indít. Károly Róbert lengyel külpolitikájától, lengyel rokonságától kezdve, a lengyel szerzők Károly Róbertről írt krónikáin át a visegrádi királytalálkozóig minden benne van, ami a kor lengyel kapcsolataiban említésre méltó. Ebből bontja ki Nagy Lajos lengyel királysá-

¹²⁵ KERTÉSZ János: Horthy Miklós kormányzó lengyelországi útja. Bp., 1938.

¹²⁶ Palóczi Edgár: A Magyar Mickiewicz Társaság főtitkári jelentése az 1938. április 11-én tartott rendes évi és tisztújító közgyűlés óta történt társulati munkáról, valamint a magyar-lengyel szellemi együttműködés terén végbement eseményekről. In: Palóczi Edgár: A Magyar Mickiewicz Társaság iratai. MTA Kézirattára, Tört. 2-rét, 319/1–2.

¹²⁷ TUWIM, Julian: *Hetedik ősz*. Ford.: Bardócz Árpád. Bp., 1938.

¹²⁸ KERTÉSZ János: *Lengyelország a magyar sajtóban*. Bp., 1938.

¹²⁹ NYÁRY Pál: *Lengyelország és az Anjouk*. Bp., 1938

gát és Hedvig uralkodását. A mű végén Nyáry Pál más munkáinak jegyzéke található a Társaság tagnévsorával, külön feltüntetve a tiszteletbeli és az elhunyt tagokat, valamint a Társaság díjazottjait. A kiadvány borítóján ismét megtalálható a Magyar–Lengyel Könyvtár szerkesztősége által tervezett monográfiák jegyzéke, melyek közül sajnos egy sem valósult meg.¹³⁰

A Társaságnak 1939-ben és 1940-ben nem jelent meg kiadványa, Kertész János 1941-es írása viszont hézagpótlónak mondható, ugyanis Adam Mickiewicz magyarországi emlékezetét dolgozza fel. Igaz, a munka mindössze 27 oldalas, a magyar Mickiewicz-kultusz kutatóinak viszont nélkülözhetetlen irodalom. A lengyel költő itthoni fogadtatásáról, a Magyar Mickiewicz Társaság létrejöttéről és működéséről olvashatunk részleteket, valamint néhány olyan verset is közöl a mű, melyeket már magyar költők írtak Mickiewicz ihletésére. Az értekezés végén a lengyel poétáról szóló könyvek, tanulmányok, cikkek jegyzéke található.

Nyáry Pál 1943-ban a lengyel festészetről írt egy tanulmányt, melyhez a Mickiewicz Társaság elnöke, Lukács György írt előszót.¹³¹ Szerény, mindössze 24 oldalas értekezése a lengyel festészet történetének teljes egészét felfedi. Jegyzetesen, de a munka végén fel vannak tüntetve a fontosabb források a szerző korábban megjelent munkáival együtt. Az egész kiadványban mindösszesen hat metszet szolgál illusztrációul, ebből egyik Jan Matejko Szent Hedvig királynéről festett képe. A mű erénye az adatgazdagság; a lengyel festészet panteonja említés szintjén kétségtávolyan megtalálható a műben. A kortárs festészetről annyi szót ejt, hogy a lengyel menekültek Budapesten rendeztek kiállítást 1943. június 29. és július 1. között, s itt magyar témájú alkotásokat is megcsodálhatott a közönség.

A Magyar Mickiewicz Társaság utolsó kiadványa volt a második világháború idején Kertész János *Mickiewicz, Paderewski, Sienkiewicz* című füzet.¹³² Ebbe kerültek azoknak az előadásoknak a szövegei, amelyek a Társaság egyes

¹³⁰ Előkészületben volt: Nemes ERDEŐS László: A lengyel légiók Magyarországon 1848/49-ben, VERESS Endre: A mecénás Báthory István király, PALÓCZI Edgár: Mickiewicz Ádám élete és munkái; Vitéz Galánthay GLOCK Tivadar: Szent Kinga. Tervbe volt véve: JAROSZEWSKA Bolesława: Jagiellonka na tronie węgierskim, PALÓCZI Lipót: Zur Ethnographie Polens. Lengyelország néprajzához (1871), továbbá: Lengyel vonatkozású emlékművek Magyarországon, Lengyel hőseink az 1848/49-i szabadságharcban, A lengyel barátság a magyar költészetben, Lengyel nemes családok Magyarországon, Magyarok Danckában.

¹³¹ NYÁRY Pál: A lengyel festészet. Bp., 1943.

¹³² KERTÉSZ János: Mickiewicz, Paderewski, Sienkiewicz. Bp., 1943.

ülésein hangzottak el 1941 folyamán. Ezeket kiegészíti még egy rövid írás a szentesi múzeumban őrzött festményről, mely Bem tábornokot ábrázolja.

A Társaság több tanulmányt, monográfiát története során már nem adott ki, viszont a második világháború utáni időkből ránk maradt az egyesület hivatalos lapja, a *Magyar–Lengyel Kurír*, mely szintén említést érdemel. Ennek 1945 után Ungváry Jenő volt a főszerkesztője, míg a szerkesztői tisztséget Miklóssi Ferdinánd Leó látta el. Munkatársuk volt még Bevilaqua-Borsodi Béla, akinek lakásán, a X. kerület, Delej utca 34-ben volt az újság szerkesztősége. A lap havonta jelent meg, de gyakran voltak késések, ami azt eredményezte, hogy általában egy kiadvány több számot foglalt magában. A kiadási költségek fedezése érdekében reklámokat is közöltek. Az újság elég jó minőségben jelent meg, ritkán fényképeket, rajzokat is tartalmazott. A Magyar–Lengyel Kurír lengyel nyelvű verzióját a Társaság vagy a követség valószínűleg továbbította a lengyel sajtónak, mivel varsói, krakkói lapok rendszeresen reflektáltak egy-egy cikkére. Többnyire gazdasági hírek jelentek meg benne az újjáépítésről, de sok visszaemlékezés is napvilágot látott hasábjain a háborús idők megpróbáltatásairól. Olyan közismert személyiségek írtak a Magyar–Lengyel Kurírba, mint Varga Béla, Antall József vagy Szakasits Árpád. Lengyel politikai hírek is megjelenhettek benne, magyar politikáról viszont csak áttételesen és ritkán írtak. Az újság természetesen rendszeresen beszámolt a Magyar Mickiewicz Társaság működéséről, üléseiről, közgyűléseiről, ünnepségeiről, s nem ritkán az előadások teljes szövegét is közzétették. Utolsó száma 1947. október 15-én jelent meg.

ÖSSZEGZÉS

A Magyar Mickiewicz Társaság olyan lengyel–magyar baráti egyesület volt a két világháború között, amely kulturális és irodalmi téren próbálta a két nemzet kapcsolatát szorosabbra fűzni. Megalakulásának első éveiben sem a két ország viszonya, sem a Társaság belső szervezeti felépítése nem tette lehetővé, hogy hatékony munkát fejtessen ki.

A Mickiewicz Társaság értékelhető gyakorlati tevékenységet csak az 1930-as évek közepétől, az 1934-es lengyel–magyar kulturális egyezmény aláírását és az egyesület 1935-ös újjáalakulását követően folytatott.

A zárt taglétszám és a tagok tudományos munkásságának köszönhetően a Magyar Mickiewicz Társaság rövidesen megkerülhetetlen tényezővé vált a

magyar–lengyel kulturális kapcsolatok terén. A két ország barátságát publikációkkal, műfordításokkal és lengyel–magyar találkozók szervezésével ápolták. A Társaság egyik tagja, Sziklay János lefordította Adam Mickiewicz verses regényét, a *Pan Tadeuszt*, mely azonban kéziratban maradt.

A második világháború kitörésével a szervezetet új kihívások érték, mivel Lengyelországból több ezer lengyel menekült érkezett, akik közül sokan egészen a második világháború végéig Magyarországon maradtak. A lengyelek gondozását több hazai szervezet is felkarolta; ebből a munkából a Mickiewicz Társaság is kivette a részét. Noha kulturális téren nem tudott versenyre kelni a Lengyel Intézet és a magyarországi lengyel nyelvű sajtó kiadványaival, lehetőséget biztosított a hazánkban élő lengyel íróknak, költőknek – akik közül többen megtanultak magyarul is –, hogy a Társaság rendezvényein bemutassák műveiket.

A tudományos működés mellett meg kell említeni azt az áldozatvállalást is, amit a nyilas terror idején tanúsítottak; többen a Társaság tagjai közül részt vettek a hazai ellenállásban, és lengyeleket bújtattak. A világháború borzalmai ugyanakkor a Társaságot sem kímélték, több tag – így például Bajcsy-Zsilinszky Endre, Kertész János, Palóczy Edgár – az erőszak áldozata lett. A német megszállás és a nyilas rezsim időszakában a Társaság jogszerűen nem folytathatta tevékenységét.

A viláégést követően a nehézségek ellenére ismét megkezdte munkásságát a Társaság, melynek tagjai még nem tudták, hogy a megszálló hatalom és a kialakuló új politikai elit egyaránt ferde szemmel tekint törekvéseikre. Annak ellenére, hogy a Társaság erre semmiféle okot nem adott, még retorikájában is alkalmazkodott a mindenkori kormány politikai irányvonalához.

Az 1940-es évek végén a Társaság kétoldalú kulturális egyezmény hiányában Magyarországon szinte az egyetlen olyan kulturális szervezet volt, amelyik a magyar–lengyel barátság elmélyítésén fáradozott. Az egyesület kitűnő munkakapcsolatban állt a hazai lengyel közösség képviselőivel, a lengyel követséggel és az intézettel, melyeknek anyagi támogatását és élvezte.

A Magyar Mickiewicz Társaság megszűntetése komoly veszteségnek tekinthető. Noha az egyesület egyes tagjai külön-külön folytatták a szervezet által megkezdett munkát, ennek határfoka azonban intézményi háttér hiányában messze elmaradt a korábbi évekétől. Tudjuk, hogy sok tag nem beszélt lengyelül, nem volt jártas a lengyel irodalomban, kultúrában, viszont pusztán szimpátiából fordult a lengyel nép felé és öntevékenyen támogatta a két nép

barátságát. Lelkes munkájukra a baloldali kormányhatalom 1948-ban már nem tartott igényt, ezért nem kerülhetett sor a tervezett nagy volumenű 1848–49-es centenáriumi ünnepségsorozat megrendezésére sem.

A Magyar Mickiewicz Társaság megszűnt, de a magyarok nem felejtették el Lengyelországot, és erről 1956 őszén tettek tanúbizonyságot. A forradalom napjaiban a két nemzet ismét közel került egymáshoz. Az 1980-as években Lengyelországban kibontakozó reformfolyamatok ismét ösztönzőleg hatottak a magyar ellenzéki mozgalmakra. Nem véletlen, hogy az államszocializmus kormányai nem nézték jó szemmel a magyarországi lengyel szerveződések.

A rendszerváltás után ismét lehetőség nyílt ápolni a lengyel–magyar szellemi hagyományokat, így a kulturális diplomáciát összefogó Nemzetek Háza keretében 1991-ben megalakult a Magyar–Lengyel Mickiewicz Társaság, amely a Mickiewicz Társaság eszmei jogutódjának tartotta magát.¹³³ Az egyesület elnöke Kapronczay Károly történész, alelnökei Janusz Bańcerowski nyelvész és Szokolay Katalin történészek lettek. Ez a szervezet 1993 októberében ellátogatott Esztergomba, s ott a Magyar Mickiewicz Társaság vándorgyűlésének 50., és Esztergom visszavételének 310. évfordulóján a lengyel–magyar hagyományokról és kapcsolatokról tartottak előadásokat. A Magyar–Lengyel Mickiewicz Társaság azonban több vidéki és budapesti tudományos ülés megszervezése után forráshiány miatt megszűnt.

Jelenleg a lengyel kisebbségi önkormányzatok és néhány kisebb civil szerveződést leszámítva nincs olyan jelentős súlyú társadalmi szervezet, mint amilyen a Magyar Mickiewicz Társaság volt 1929 és 1948 között. Ennek megvalósítása a jövő feladatai közé tartozik.

* * *

¹³³ HOPP 1994. 1–2. 255.

FÜGGELÉK

A Magyar Mickiewicz Társaság tagjainak névsora

A Társaság tagnévsorának összeállítása során levéltári anyagokra, levelezésekre, a fennmaradt kevés névjegyzékre támaszkodtunk. Mivel olyan dokumentum nem készült, vagy maradt fenn, amely a Társaság teljes működésére vonatkozóan állított volna fel listát a tagokról, így az alábbi felsorolás az első, ami erre kísérletet tesz. Az itt következő 144 személy tehát a Magyar Mickiewicz Társaság fennállásának majdnem két évtizede alatt hosszabb-rövidebb ideig volt rendes, külső vagy dísztagja az egyesületnek. A személyek adatainak tisztázásához a Magyar Életrajzi Lexikont (szerk.: Kenyeres Ágnes, Bp., 2001.) vettük igénybe. Az egyelőre azonosíthatatlan személyeket kérdőjellel jelöltük.

Aggházy Kamil: honvédezered, katonai író, a második világháború után rövid ideig a Mickiewicz Társaság ügyvezető elnöke.

Ádám Éva: író.

Antall József, id.: jogász, miniszter, a második világháborúban a lengyelek pártfogója, Antall József miniszterelnök apja, a Magyar Mickiewicz Társaság dísztagja.

Ascher Oszkár: Kossuth-díjas színész, szavalóművész.

Bajcsy-Zsilinszky Endre: publicista, politikus, a második világháború idején a nemzeti függetlenségért folytatott harc vezető egyénisége és vértanúja.

Balassa Imre: író, újságíró, dramaturg, zenekritikus.

Bán Aladár: költő, műfordító, irodalomtörténész, folklorista.

Baranski Gyula: ügyvéd, gyorsíró.

Bardócz Árpád: műfordító.

Berényi János: újságíró.

Berzevich Albert: kultúrpolitikus, miniszter, esztéta és történetíró, az MTA elnöke.

Betlen (Bettelheim) Oszkár: újságíró, történész, a történelemtudományok kandidátusa.

Bevilaqua-Borsodi Béla: író, múzeumi segédőr.

Bevilaqua Horváth Béla: washingtoni egyetemi tanár, publicista, az egyesület kültagja.

Bieliczki István: röplabdaedző, a Társaság Sportügyi Osztályának titkára.

Bottló Béla: levéltáros, történész.

Czettler Jenő: közgazdász, egyetemi tanár, agrárpolitikus, az MTA levelező tagja.

Cs. Szabó László: Baumgarten-díjas író, esszéista, a Rádió irodalmi osztályának vezetője.

Csánki Dezső: történetíró, levéltáros, az MTA tagja.

Csapláros István: irodalomtörténész, a lengyel–magyar irodalmi kapcsolatok kutatója, a Varsói Egyetem Magyar Tanszékének vezetője, egyetemi tanár.

Csekey István: jogi író, egyetemi tanár.

Csók István: Kossuth-díjas festő, kiváló művész.

Dessewffy Gyula: publicista, a Kis Újság főszerkesztője, parlamenti képviselő.

Dessewffy István: író, újságíró.

Divéky Adorján: történész, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja, a Varsói Magyar Intézet igazgatója.

Domanovszky Sándor: történetíró, egyetemi tanár, az MTA tagja.
Erdeős László: őrnagy, katonai szakíró.
Faluhelyi Ferenc: nemzetközi jogász, egyetemi tanár.
Fangrat, Tadeusz: író, költő, műfordító. Lengyel lapok szerkesztője Magyarországon a második világháború alatt, majd követségi titkár, sajtóattasé, az egyesület kültagja.
Farkas Imre: költő, operettíró, zeneszerző.
Farkas László: vegyész, egyetemi tanár.
Füst Milán: Kossuth- és Baumgarten-díjas író, költő.
Gáldi László: nyelvész, az MTA levelező tagja, a nyelvészeti tudományok doktora.
Garamszeghy Sándor: színész.
Gerevich Tibor: művészettörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja.
Gergely István: újságíró, szerkesztő.
Gyarmath B. János: író, publicista.
Gyulai Ferenc: fényképész, szakíró.
Havas István: történész, tanár, a Petőfi Társaság főtítkára.
Hóman Bálint: történetíró, egyetemi tanár, kultúrpolitikus, az MTA tagja, a Mickiewicz Társaság tiszteletbeli elnöke.
Horváth Béla: költő, műfordító, szerkesztő.
Horváth Henrik: műfordító.
Hubay Jenő: hegedűművész, pedagógus és zeneszerző, az MTA tiszteletbeli tagja.
Istók János: szobrász, érdemes és kiváló művész.
Jędrzejewicz, Janusz: a Lengyel Irodalmi Társaság elnöke, a Társaság tiszteletbeli tagja, miniszterelnök.
Jócsik Lajos: író, közgazdász, publicista.
Kaden-Bandrowski, Juliusz: prózaíró, publicista, a varsói felkelés mártírja, a Magyar Mickiewicz Társaság tiszteletbeli tagja.
Kállay Miklós: író, kritikus, műfordító, lapszerkesztő.
Kamocsay Jenő: miniszteri segédtitkár, szociálpolitikus.
Katona Jenő: író, újságíró, politikus.
Kelecsényi Ferenc: újságíró.
Kenedi Géza: ügyvéd, publicista, író.
Kerekesházy József: író, történész.
Kertész János: bibliográfus, statisztikus, publicista, a Magyar Mickiewicz Társaság titkára, második világháborús mártír.
Kiss Menyhért: költő, író, a Társaság első főtítkára.
Klebsberg Kunó: kultuszminiszter, az MTA tagja.
Knieszsa István: nyelvész, egyetemi tanár, az MTA tagja, Kossuth-díjas.
Kóbor Tamás: író, publicista.
Kościuszko, Zbigniew: lengyel lektor Budapesten, és a Wieści Polskie című napilap főszerkesztője a második világháború idején.
Kossányi Béla: történész, levéltáros.
Kovács László: író, irodalomtörténész, szerkesztő.
Kovács-Karap Ernő: országgyűlési képviselő, külügyi szakértő, fordító.
Kovai Lőrinc: lengyel származású író, műfordító.

- Kozocsa Sándor:** író, bibliográfus, könyvtáros.
- Köveskúti Jenő:** pedagógus, kritikus, tanítóképző intézeti igazgató.
- Kuzsinszky Bálint:** régész, ókortörténész, numizmatikus, muzeológus.
- Lampérth Géza:** költő, író.
- Lechner Jenő:** építész, építészettörténeti író.
- Lepkowski, Stanisław:** a Lengyel Köztársaság elnökének polgári kabinetfőnöke, budapesti lengyel megbízott, a Társaság tiszteletbeli tagja.
- Lőrinczy György:** tanfelügyelő, író.
- Lukács György:** jogász, kultuszminiszter, a Magyar Mickiewicz Társaság harmadik, egyben utolsó ügyvezető elnöke, a Magyar Revíziós Liga ügyvezető elnöke.
- Lukinich Imre:** történész, egyetemi tanár, az MTA tagja.
- Luther János:** katonatiszt.
- Magyar-Csík Józsefné:** fővárosi bizottsági tag 1947-ben.
- Mányoky Vilma:** író.
- Marczali Henrik:** történetíró, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja.
- Márkus László:** főiskolai tanár, író, rendező, színházi szakíró, kritikus.
- Melich János:** nyelvész, egyetemi tanár, a nyelvészeti tudományok doktora, az MTA tagja.
- Mezey István:** ügyvéd, a török követség jogtanácsosa, a Magyar Nippon Társaság elnöke.
- Miklóssi Ferdinánd Leó:** gazdasági szakértő, újságíró, a Magyar–Lengyel Kurír szerkesztője, a Mickiewicz Társaság alelnöke.
- Missuray-Krúg Lajos:** író, költő, történész.
- Mohácsi Jenő:** költő, író, műfordító.
- Molnár Sándor:** ?
- Nádor Jenő:** hírlapíró.
- Nagy Iván:** kultúrpolitikus, újságíró.
- Nagysolymosi József (Gábor Géza):** irodalomtörténész, a „Lengyel irodalom” című könyv (1934) szerzője.
- Németh Antal:** színházi rendező, kritikus, színházesztéta.
- Nógrády László:** író, irodalomtörténész, főgimnáziumi tanár, folklorista, pedagógiai szakíró.
- Nyáry Albert:** festőművész, történész, régész, a Magyar Mickiewicz Társaság alapítója és első ügyvezető elnöke, a lengyel függetlenségi törekvések, majd a lengyel–magyar kapcsolatok pártfogója.
- Nyáry Pál:** író, publicista, történész.
- Olay Ferenc:** az irredenta mozgalom közírója, miniszteri tanácsos.
- Ortutay Gyula:** művelődéspolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter, néprajztudós, az MTA tagja.
- Pakots György:** újságíró.
- Palóczy Edgár:** kultúrtörténész, tanár, a Magyar Mickiewicz Társaság főtítkára 1935-től 1940-ig.
- Parragi György:** Kossuth-díjas újságíró.
- Pátzay Pál:** Kossuth-díjas szobrász, művészpédagógus, kiváló művész.
- Pekár Gyula:** író, politikus, miniszter, az MTA tagja, Nyáry Albert halála után a Magyar Mickiewicz Társaság ügyvezető elnöke.
- Pervomajszkij, Leonid:** költő, a szovjet Vörös Hadsereg katonája, az egyesület kültagja.

- Peterdi Andor:** költő, műfordító, újságíró.
- Pethő Sándor:** újságíró, történész.
- Petri Mór:** költő, tanár, minisztériumi tisztviselő, tanfelügyelő.
- Pintér Jenő:** tanár, tankerületi főigazgató, irodalomtörténész, az MTA tagja.
- Pollak, Roman:** a poznańi egyetem tanára, a Mickiewicz Társaság tiszteletbeli tagja.
- Pomian Kruszyński, Tadeusz:** kanonok, a Jagelló Egyetem tanára, a lengyel múzeumok főfelügyelője, a Társaság tiszteletbeli tagja.
- Radó György:** író, fordító.
- Rónai Sándorné:** Rónai Sándor miniszter (1945-50) felesége, a Magyar Mickiewicz Társaság Hölgybizottságának tagja.
- Sándor Tivadar:** ?
- Serédi Jusztinián:** hercegprímás, a Társaság első tiszteletbeli elnöke.
- Sidló Ferenc:** szobrász, főiskolai tanár.
- Sieroszewski, Waclaw:** a lengyel légiók veteránja, író, a Lengyel Irodalmi Akadémia elnöke, a Társaság tiszteletbeli tagja.
- Soltész Adolf:** újságíró, az Országos Iparegyesület igazgatója.
- Somogyváry Gyula:** író, újságíró, parlamenti képviselő.
- Supka Géza:** régész, művészettörténész, publicista, a Világ főszerkesztője, az MTA levelező tagja.
- Świętosławski, Wojciech:** biofizikus, egyetemi tanár, a Mickiewicz Társaság tiszteletbeli tagja.
- Szabad Antal:** ?
- Szabó Csapó Márton:** festőművész.
- Szabó Dénes:** egyetemi adjunktus, a háború után a Lengyel Intézet gondnoka.
- Szabó Lőrinc:** Kossuth- és Baumgarten-díjas költő.
- Szabolcsi Bence:** Kossuth- és Baumgarten-díjas zenetörténész, az MTA tagja.
- Szádeczky-Kardoss Lajos:** történész, egyetemi tanár, az MTA tagja.
- Szakasits Árpádné:** Szakasits Árpád miniszter, köztársasági elnök felesége, a Magyar Mickiewicz Társaság Hölgybizottságának tagja.
- Szathmáry István:** költő.
- Sziklay János:** újságíró, költő, a *Pan Tadeusz* fordítója.
- Szilády Zoltán:** zoológus, természettudományi író.
- Szimonidesz Lajos:** evangélikus lelkész, művelődéstörténész.
- Sztrakosz-Buzek Pálné Erdélyi Nelli:** műfordító.
- Tábori Pál:** író.
- Tomcsányi János:** műfordító, publicista, tanfelügyelő, a Belügyminisztérium lengyel referense.
- Trencsényi-Waldapfel József:** irodalomtörténész, egyetemi tanár, az MTA tagja.
- Tuba Károly:** baloldali költő, író, újságíró.
- Ungváry Jenő:** irodalomtörténész, újságíró, a Magyar–Lengyel Kurír főszerkesztője, a Magyar Mickiewicz Társaság utolsó titkára.
- Valéry, Paul:** francia költő.
- Vályi Nagy Géza:** író, költő, hivatásos katonatiszt.
- Vámos László:** a Magyar Mickiewicz Társaság Sportügyi Osztályának vezetője.

Veress Endre: minisztériumi osztálytanácsos, történész.
Vikár Béla: etnográfus, műfordító, az MTA levelező tagja.
Wlassics Gyula: jogász, egyetemi tanár, miniszter, kultúrpolitikus, az MTA tagja.
Wölgyi Nándor: számvizsgáló, a Magyar Mickiewicz Társaság utolsó pénztárosa.
Zádor Stettner Tamás: író.
Zajti Ferenc: író, festőművész, a Fővárosi Könyvtár Keleti Gyűjteményének vezetője.
Załęski, Zbigniew: egyetemi lektor, a budapesti Lengyel Intézet első igazgatója.
Zdziechowski, Marian: lengyel tudós, történész, a vilnai egyetem rektora, az egyesület dísztagja.
Zilahy Lajos: író, publicista, az MTA tagja.
Zulawski Andor: székesfővárosi fogalmazó, irodalomkritikus, publicista, a Társaság főtítkára 1935-ig.

RÖVIDÍTÉSEK

AP	= Acta Papensia
KÜM	= Külügyminisztérium
MOL	= Magyar Országos Levéltár
MTAK	= Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára
MMT	= Magyar Mickiewicz Társaság
N. N.	= név nélkül
VKM	= Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

LEVÉLTÁRI ÉS KÉZIRATTÁRI FORRÁSOK

Magyar Mickiewicz Társaság feloszlata. MOL XIX-B-1-h, II. sor, 5633–331. (64. d.)
Palóczy Edgár: A Magyar Mickiewicz Társaság iratai. MTAK, Tört. 2-rét, 319/ 1–2.
Palóczy leveleskönyve 186. = MTAK, Magyar irodalmi levelezés. 4-r. 186.

HÍRLAPOK ÉS FOLYÓIRATOK

Magyar–Lengyel Kurír. 1946. november 30.; 1946. december 31.; 1947. január 31.; 1947. március 31.; 1947. július 31.; 1947. október 15.
Przegląd Polsko-Węgierski. 1936. november-december; 1939. május 25.
Tygodnik Polski. 1944. január 23.; 1944. március 19.
Wieści Polskie. 1940. március 16.; 1940. október 10.; 1941. február 13.; 1941. március 8.; 1941. március 29.; 1942. december 18.; 1943. május 14.; 1943. június 6.; 1943. június 20.; 1943. október 15.; 1943. november 14.; 1943. november 17.; 1943. november 26.; 1943. december 3.; 1944. március 3.

IRODALOM

- ANTONIEWICZ 1985 = ANTONIEWICZ, Zdzisław: Igaz barátok között. In: Barátok a bajban: Lengyel menekültek Magyarországon, 1939–1945. Szerk.: Antal László. Bp., 1985. 63–104.
- BUDZIŃSKI 2000 = BUDZIŃSKI, Franciszek: Lengyelek a magyar főiskolákon. In: Menekült-rapszódia. Szerk.: Szenyán Erzsébet. Bp., 2000. 396–407.
- CSAPLÁROS 1971 = CSAPLÁROS István: Historiede la Societé Hongroise de Mickiewicz. In: Slavica 1971. 135–151.
- CSOMBOR 1992 = CSOMBOR Erzsébet: Lengyel katonai menekültek Esztergomban a II. világháború idején. In: Komárom–Esztergom Megyei Levéltár évkönyve 1992. Szerk.: Ortutay András. Esztergom, 1992. 128–150.
- GERENCSÉR 2010 = GERENCSÉR Tibor: A Magyar Mickiewicz Társaság első évtizede. = AP X (2010) 3–4. sz. 185–226.
- GÖNYEI 1988 = GÖNYEI Antal: Dokumentumok Magyarország nemzetközi kulturális kapcsolatainak történetéből, 1945–1948 Bp., 1988. (Források a magyar népi demokrácia történetéhez 8.)
- HOPP 1994 = HOPP Lajos: A Magyar–Lengyel Mickiewicz Társaság vándorgyűlése. Esztergom, 1993. október 30. In: Helikon 1994. 1–2. sz. 255.
- KAPRONCZAY 2009 = KAPRONCZAY Károly: Lengyel menekültek Magyarországon. Bp., 2009.
- KERTÉSZ 1934 = KERTÉSZ János: Hungaria et Polonia. Magyar–lengyel kapcsolatok bibliográfiája. Bp., 1934.
- KERTÉSZ 1935 = KERTÉSZ János: Palóczy Edgár huszonöt éves irodalmi munkássága. Magyar bibliográfia. 1. szám. Bp., 1935.
- KERTÉSZ 1938a = KERTÉSZ János: Horthy Miklós kormányzó lengyelországi útja. Bp., 1938.
- KERTÉSZ 1938b = KERTÉSZ János: Lengyelország a magyar sajtóban. Bp., 1938.
- KERTÉSZ 1938c = KERTÉSZ János: Lengyelország és az Andrásyak. Bp., 1936.
- KERTÉSZ 1941 = KERTÉSZ János: Mickiewicz Ádám emlékezete Magyarországon. Bp., 1941.
- KERTÉSZ 1943 = KERTÉSZ János: Mickiewicz, Paderewski, Sienkiewicz. Bp., 1943.
- KORKOZOWICZ 2000 = KORKOZOWICZ, Jan: Titkos tevékenységem. In: Menekült-rapszódia. Szerk.: Szenyán Erzsébet. Bp., 2000. 465–474.
- LAGZI 1975 = LAGZI István: Lengyel menekültek Zala megyében a második világháború idején. Zalaegerszeg, 1975.
- LIPCSEI–ERDEŐS 1935 = LIPCSEI Steiner Mihály–ERDEŐS László: Pilsudski József. Bp., 1935.
- Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990. Szerk.: Kenyeres Ágnes. Bp., 2001.
- N. N.: Lengyel menekültek Magyarországon a második világháború alatt. Bp., 1946.
- NYÁRY 1938 = NYÁRY Pál: Lengyelország és az Anjouk. Bp., 1938.
- NYÁRY 1943 = NYÁRY Pál: A lengyel festészet. Bp., 1943.
- OLAY 1935 = OLAY Ferenc: A lengyel–magyar kulturális egyezmény és a két nemzet barátsága. Bp., 1935.
- PALÓCZI 1929 = PALÓCZI Edgár: Woroniecki Korybut Mieczysław herceg. Bp., 1929.
- PALÓCZI 1935 = PALÓCZI Edgár: Lengyel királyok Magyarországon. Bp., 1935.
- PORCSALMY 1979 = Ádámné PORCSALMY Éva: A II. világháború lengyel sajtója a magyarországi menekültekről. Adalékok. In: Tanulmányok a magyarországi lengyel emigráció történetéből 1939–1945. Szerk.: Lagzi István. Budapest–Szeged, 1979. 59–68.

TOKARSKI 1998 = TOKARSKI, Adam: W gościnie u bratanków Węgrów: Menedék magyar testvéreinknél. Toruń, 1998.
TUWIN 1938 = TUWIN, Julian: Hetedik ősz. Ford.: Bardócz Árpád. Bp., 1938.
VERESS 1937 = VERESS Endre: Báthory István király. Bp., 1937.
ZDZIECHOWSKI 2001 = ZDZIECHOWSKI, Marian: Węgry i dookoła Węgier. Warszawa, 2001.

STRESZCZENIE (SUMMARY)

TIBOR GERENCSÉR

Ostatnie dziesięć lat Węgierskiego Towarzystwa im. Adama Mickiewicza

W pierwszej połowie XX wieku w Budapeszcie działało towarzystwo noszące imię Adama Mickiewicza, którego zadaniem było rozwijanie współpracy polsko-węgierskiej na polu intelektualnym, poprzez organizowanie uroczystości, wykładów i przedstawień, a także odsłanianie tablic pamiątkowych i pomników.

Cel towarzystwa zmienił się znacząco po wybuchu drugiej wojny światowej, ponieważ po kampanii wrześniowej wspólną granicę polsko-węgierską przekroczyło wiele tysięcy polskich uchodźców cywilnych i wojskowych. Nadszedł czas na konkretną pomoc w ramach przyjaźni dwóch narodów.

W czasie wojny towarzystwo opiekowało się polskimi uchodźcami nie tylko w Budapeszcie, lecz na terenie całego kraju, w obozach internowania polskich żołnierzy. Organizowało imprezy kulturalne i naukowe, dlatego na spotkaniach Węgierskiego Towarzystwa im. Adama Mickiewicza bywali także działacze społeczni, jak Kazimiera Iłłakowiczówna, Stanisław Vincenz, Henryk Sławik i József Antall.

Władze niemieckie patrzyły z niezadowoleniem na aktywność Towarzystwa. Z tego powodu po przejściu przez Niemców władzy w dniu 19 marca 1944 roku, Towarzystwo musiało od razu wstąpić na nielegalną drogę. Wielu członków ukrywało polskich uchodźców we własnych domach i brało udział w ruchu oporu, jak na przykład Ferdinánd Leó Miklóssi, który został aresztowany przez Gestapo. Wielu nie przeżyło wojny: w 1944 roku skazano na śmierć Endre Bajcsy-Zsilinszkyego. W 1944 roku także Edgár Palóczy został zamordowany przez Gestapo, a János Kertész, który również ukrywał Polaków, został znaleziony w 1947 roku w masowym grobie koło Füzesabony.

Po wojnie we władzach towarzystwa nastąpiły zmiany: na kierownicze stanowiska zostali wybrani György Lukács i Ferdinánd Leó Miklóssi, zaś z politycznego punktu widzenia ważniejszą rolę odgrywała już lewicowa inteligencja. Towarzystwo obchodziło setną rocznicę urodzin pisarza Henryka Sienkiewicza oraz rocznicę powstania listopadowego, poza tym wydawało nowy miesięcznik pod nazwą Kurier Polsko-Węgierski i przygotowywało się do setnej rocznicy Węgierskiej Wiosny Ludów.

Z dokumentów archiwalnych wynika, że lewica już od 1945 roku starała się zlikwidować Towarzystwo i w tym celu Wydział Bezpieczeństwa Państwa inwigilował tę organizację. W 1947 roku powstało Towarzystwo Węgiersko-Polskie, do którego Towarzystwo im. Adama Mickiewicza zostało włączone jako jego „Wydział Prasowy, Literacki i Naukowy”.

W końcu ówczesny Minister Spraw Wewnętrznych, János Kádár, podpisał tę instrukcję, na mocy której Węgierskie Towarzystwo im. Adama Mickiewicza przestało istnieć w 1950 roku.